11.018

Адреса:
Redakce
„Ukr. Skytalec"
Ukr. Tábor,
Josefov,
Čecho-Slov.
Republika
Europe.

Редакція застерігає собі право робити поправки в рукописах. Рукописів не звертається.

УКРАЇНСЬКИЙ СКИТАЛЕЦЬ

ілюстрований місячник

1922.
КВІТЕНЬ—ТРАВЕНЬ.

Йозефів.
21. 5. 1922.

Ч. 13.
КВІТЕНЬ—ТРАВЕНЬ.

Видає Культурно-просвітний Кружок. Редаґує пор. Петро Будз.
Світлини Фотоґр. Секції К. П. К. — За редакцію відповідає Карель Крацік.

Bellette

ЗМІСТ:

Стор.
Олесь Г.: Іванові Франкові 1
Іван Вінтоняк: Укр. галицький курінь у Полтаві 1918. р. 1
П. Б. і Б. О: 2. бриґада (коломийська) в червневій протиофензиві 1919. р. 3
Чет. Мирон Дольницький: Над пропастю 5
Петро Будз: З життя-буття в таборі в Йозефові . . 7
Інж. сот. летун Р. Земик: Дещо про летунство У. Г. А. 9
З життя поза табором 12
Стор.
Дмитро В.: Листопад в 1918. р. на Україні 13
Пор. Гриць Голинський: Українські селяни а радянська влада на Україні 15
Оповістки 16

СВІТЛИНИ:

Погруддя Івана Франка 1
Шкіца походу 2. бриґади (коломийської) в червневій протиофензиві 1919. р. 4
Похорон вістуна Івана Диновського в Хебі в Чехах 8
Укр. робітнича сотня в Пардубицях 12

Предплата з пересилкою виносить:

	річно:	піврічно:
в Чехословаччині	50 Кч	25 Кч
в Югославії	60 Дин.	30 Дин.
в Австрії	8000 К	4000 К
в Німеччині	300 М.	150 М.
в Канаді	3 $	1·5 $
в Спол. Держ. Півн. Амер.	2 $	1 $

Ціна одного примірника в Чехословаччині без пересилки 4 Кч.

ІВАНОВІ ФРАНКОВІ.

Шесті роковини Твоєї смерти приходиться нам поневолі святкувати знов на чужині.

Прикре й болюче це — тим прикріще, що получене нерозривно зі свідомістю, що й цілий наш нарід святкуватиме їх, хоч на рідній, та не своїй землі.

Та біль цей спасенний — бо творчий.

Він владно приказує нам призадуматися над минулою щойно фазою нашої визвольної боротьби, та намітити певний шлях на будуче.

Чого ж учить нас це минуле?

Сорок літ твоєї безупинної праці — в яких Ти мов коваль клепав серця й сумління наші, в яких цілою силою свого ґеніяльного Духа, та своєї невгасаючої енерґії трудився над тим, щоби зробити нас людьми — не вистарчило на те, щоби ми піднеслися там, де Ти хотів нас бачити — до світлих висот чести й свободи.

Не вистарчила Твоя безмежна любов до нас і до нашої Неньки-України, не вистарчило Твоє самовідречення, Твій труд серед частих, аж надто болючих ударів, глумливих насміхів, та тупої рівнодушности зі сторони своїх, труд безупинний, від якого наростали Тобі мозолі на руках і душі — не вистарчали, щоби момент зриву до святої визвольної боротьби застав нас усіх готовими.

І хоч висліди наших дотеперішних змагань доволі нікчемні, хоч вороги тяжкою залізною стопою все ще дончуть змучене тіло нашої Батьківщини, *благословенна нехай буде память тої хвилі, коли ми пірвали за кріс.*

Вона зближила нас до Тебе. Вона позволила нам власними очима оглядати ясне сонце свободи. Вона спричинила це, що рафіновано-люті в своїх знущаннях над нашим народом, та дуже короткозорі що до наслідків свого поступування, вороги власною стопою вдоптують животворні зерна Твоєї науки в підготований уже, бо свіжою кровю тисяч героїв зрошений народній ґрунт.

Наш будучий шлях ясний.

Свідомість, що нарід наш окружений зі всіх сторін ворогами, досвід, що зовнішної помочі не сподіватися нам від нікого, певність, що вороги хотіли би знищити нас із корінням, а бодай так ослабити, щоби грізна рука поневолених нескоро хотіла й могла піднятися на них — приказують нам владно:

Скріпити питоме всім живим орґанізмом стихійне хотіння самозахования й зібрати в одно огнище всі наші сили.

Тому благаємо Тебе:

Вчини нехай Твої пророчі слова перейдуть нам у кров і душу.

Не дай, щоби наш дух оглух і отупів у безкрайому горю, або залила його отрута зневіри.

Вчини, хай важкі удари судьби кують нас, мов залізо, очищують із жужелиці й гартують наче сталь.

Нехай Твій незломний і могучий труд кормить нас без перерви надією й невтихаючим бажанням волі.

Нехай Твоя туга не дозволить нам стати живими памятниками на гробі наших завітних змагань.

Нехай Твій вічний примір кожному з нас впоїть почуття відвічальности за судьбу міліонів.

Ми віримо, що велика й свята ціль визволення Вітчини навчить нас самовідречення, облегчить викинення зі серць наших ілюзій, всіх грішних почувань, а навіть надії на личні радощі життя, а позволить нам стати її *вірними й сліпо відданими рабами.*

Ми знаємо, що лише безупинний і завзятий бій із ворогами, та безперервна суспільна праця внутрі, може бути належним для Тебе поклоном.

Тому й присягаємо:

»Або смерть, або побіда!
Це наш оклик боєвий!«

Табор, Йозефів, 15. травня 1922.

Олесь Г.

Іван Вінтоняк.

УКР. ГАЛИЦЬКИЙ КУРІНЬ У ПОЛТАВІ 1918. р.

Далеко й широко замаяли на Великій Україні прапори славних галицьких полків, що прогнані зпід рідної стріхи, пішли шукати захисту у своїх братів Придніпрянців. Нема майже такого села, ані місточка на Правобережжу, де б не знали про тих великих героїв, нащадків Ярослава, Данила і Льва. Мов гураґан мели з безмежних просторів України московську навалу і своїми молодечими грудьми перли дикого наїздника все далі й далі. Не устояв лютий ворог перед їхнім завзаттям. Розбитий, розторощений подався за Дніпро. Золотоверхий Київ

з одушевленням витав своїх спасителів. Із тисяч уст нісся радісний привіт невміручим борцям, із тисяч очий лилися сльози радости. Київляни вже знали Галичан. Іще за Центральної Ради стояли вони в місті залогою. Залізних сотень С. С.-ів Київ ніколи не забуде. Ожила й зацвила Україна, хоч і не вся. Скрізь стрічали Галичан з одушевленням і приймали з отвертими раменами. Скоро зєднали вони собі повне довірря й любов усіх мас населення, не виключаючи й чужинців.

Визволення ожидало ще Лівобережжа. Там каралися в московському ярмі найліпші сини України, найкращий цвіт нашого народу, найбільші наші гордощі, ті правдиві нащадки славного козацтва, що в мові, піснях і звичаях заховали дорогу нашу традицію. Цим разом не пішли Галичани туди, хоч і як бажали. Там були б найшли сильну підпору й трівалу основу до здійснення святих ідеалів. Судьба завела . . .

Чи ж справді не бачили й не знали нічого Лівобережці про Галичан? Чи були б може дивилися на них, як на чужинців-Австрійців? Ні! Вони знали й виділи вже їх. Пізналися в таких часах і серед таких обставин, коли ще дуже часто слово: »Україна«, або: »Українець« звучало іронічно й погірдливо, та коли густо-часто уживано його з насмішкою й глумом. Уже тоді жили там Галичани, як свідомі Українці, та ширили ідею самостійности. Вже тоді немало причинилися до того, що в короткому часі віджила там національна свідомість, а слово: »Українець« прийнялося й поширилося загально, та зросло до національної гордости.

Маю на думці один самостійний, український, галицький курінь, що за часів Центральної Ради й Гетьманщини, стояв у Полтаві залогою. Про нього не стрічав я до цеї пори ніяких записок, тому я, що мав нагоду в ньому служити і його близче пізнати, хочу, бодай коротко, познайомити з ним наше громадянство.

Як боєва одиниця не відіграв він своєї властивої ролі, бо в часі його творення, не було вже боїв, у яких би він міг був себе виявити. Зате своєю орґанізацією, військовою спосібністю, а передовсім своїм національно-українським духом звернув на себе увагу не лише Полтавців, але й цілої німецької залоги міста. Своїм патріотичним поведенням зєднав собі ціле населення — щедрі Полтавці виявляли для них на кожному кроці найбільшу прихильність, симпатію й гостинність — а своєю залізною карністю здобули в німецьких властий повне признання й дозвіл на самостійне істнування, мимо того, що курінь складався з самих виключно Галичан, себто австрійських підданих, яких, після німецько-австрійських приказів, повинні були Німці вислати до »вітчини«. Причини оставлення Галичан у Полтаві й позволення їм на орґанізацію самостійної частини, не треба шукати в німецькій приязни до Українців. Тверді Німці виділи в тому свою власну користь. Думали взяти Галичан під свою зверхність, та впливати на них так, щоби з часом можна ужити їх, як оруддя. Хотіли використати їх для оборони власного життя, бо в Полтаві почували себе далеко гірше, чим деинде. Одначе не склалося так, як Німці думали. Галичани покермували справою так, що Німці шукали в них не оруддя, але приязни. До того приневолило їх ворожонастроєне населення Полтавщини. Скриті, а то й явні виступи проти німецьких військ лучалися дуже часто. Нераз без сліду пропадали цілі німецькі стежі, а відшукати виновників було годі, бо всякі спроби в цьому напрямі кінчилися звичайно новими втратами для Німців. Це було властивою причиною, що ці останні старалися зєднати собі Галичан, тимбільше, що тільки їх уважали тоді репрезентантами українського війська й то війська здатного, бо вишколеного після найновіщого австро-німецького зразку. Згодом стали Німці навіть добрими приятелями Галичан.

Українсько-галицький курінь зорґанізовано в Полтаві, весною 1918. р. з бувших австрійських жовнірів, що попали в російський полон. По заняттю Полтави українсько-німецькими військами, настало в місті зовсім нове життя. Вулиці зароїлися від населення, яке, хоч ворожо було настроєне до Німців, приглядалося спокійно їх приходові. Зчасом навіть свобідніще відітхнуло, бо побачило й начало вірити в правдивий лад і порядок. До цих нових гостий була Полтавщина упереджена. Большевицькі війська, перед своїм відворотом, старалися її відповідно настроїти до союзних військ, але дійсність показалася зовсім противною. За часів большевицького панування царила всюди сваволя, ширилися ріжні напади, грабежі й убійства, а самовільні суди й розстріли доходили до неймовірних розмірів, та трівожили ціле населення. Полтава не проявляла найменшого життя. Вона була завмерла. Всі доми, разом із торговлями, стояли замкнені, а їх мешканці, що боялися вийти на божий світ, жили скриті в ріжних норах. Новоприбувші війська зробили кінець тому всьому. Полтава ожила. Населення вернуло до своїх занять, і життя поплило своїм звичайним руслом. У той час проснулися й Галичани, що до тої пори перебували скриті в місті й околиці.

Другого дня по прибуттю союзних військ, появилися в місті оголошення до Галичан зі зазивом вступати до новоутвореної, української, козацької сотні. Початково не голосилися всі, бо дехто думав, що це підступ Німців, які рівночасно проголосили, що німецькі й австрійські піддані мусять протягом 48 годин явитися в збірній станиці задля відставлення їх до приналежних місцевостий і частин. Та число полонених Німців і Австрійців у Полтаві й околиці було таке велике, що збірна станиця й за тиждень не могла собі дати з ними ради, а галицька сотня зросла тимчасом до 180 людий. Ініціятором, орґанізатором і командантом її був Роман Самокішин, а назву мала ось яку: »Окрема сотня козаків у Полтаві«. Зпочатку підлягала вона безпосередно команді міста, а пізніще команді залоги, до якої належало ще богато ріжних сотень. Уже з самого початку свого істнування перевищала вона всі инші сотні під кожним зглядом. Виріжнялася від других не лише муштрою, але й самим зверхнім виглядом. Вистарчало глянути на галицького козака, щоби в ньому зобачити ту ріжницю, яка вказувала, що він ані російський салдат, ані німецький стрілець. Тоді не було ще приписаного однострою в українській армії й тому Самокішин придумав для своєї сотні зовсім ориґінальну, та досі незнану форму однострою. Вбрав сотню в давний полевий одяг Полуботківців, зміняючи його в тому, що шаравари заступив козацькими штанами, а жупан дещо скоротив. Такої зміни вимагала свобода рухів при новочасних військових вправах. Та мимо того остали в ньому сліди давного козацького однострою, що нагадував колишні великі часи й відповідав сучасности хвилі. Цілий однострій був шитий з російського зеленого сукна й виглядав, як слідує: Козацькі штани, що їх вигідно міг носити піхотинець і кіннотчик, мали здовж зовнішних швів пришиті сині, на два сантіметри широкі, паски, а короткий жупан, що сягав майже до половини стегна, напереді сходився й запинався рядом гачків аж до стану, та тісно обнимав тіло по пояс. Низче стану спадав зовсім свобідно, незапинаний. Зі заду творив три вільні фалди, зібрані округло без приглади, як жіночий верхній одяг, з чого опісля цивільне населення дало йому назву: »кофточка«. Кишені жупана були вшиті скісно в середині з боків без накривок зі скісними отворами, обведеними синіми пружками. Такими самими пружками були обведені всі краї жупана з виїмком спідного краю. На ковнірі зпереду пашивано приписані петлиці. Були це дві перехресні рушниці, вигаптувані золотом на синьому полі. Старшини ріжнилися в одностроях від простих козаків лише тим, що на ковнірах коло петлиць мали старшинські відзнаки, а на штанах замісць одного, два

сині паски. Шапки носила ціла сотня такі самі, як київські С. С.-и. а на шапках зпереду видніли тризуби з хрестиками.

Першим заняттям сотні в Полтаві була охорона величезних військових складів і всякого військового майна, а опісля береження порядку в місті. Звичайно 50 до 80 людий було в службі, а решта сотні відбувала військові вправи в призначених годинах. Вправи відбувалися після австрійських приписів і з австрійськими крісами м. 95., а командну термінольоґію принято від С. С.-ів. Сотня була карна, а особливо в службі панував у ній беззглядний послух. Безкарно не переходила ніяка провина, а принятою карою в сотні були недільні вправи. Настрій сотні був усе піднесений і бадьорий. При кожній нагоді вціплювано козакам почуття національної свідомости й посвяти для власного великого діла. Комендант дуже часто звертався до сотні з палкими промовами, та закликами до чесного, примірного й жовнірсько-патріотичного поведення, бо хотів, щоби Галичани ніколи не втратили того доброго імени, яке вже в короткому часі виробили собі на Придніпрянщині.

Початкове відношення Німців до галицької сотні було неясне. В Полтаві стояла залогою 17. кінна пруська дивізія, а чинною німецькою властю в місті й околиці являвся: »Etappenbataillonskommando № 67.« Ця команда дозволила справді Галичанам на сформування самостійної сотні, але лише тимчасово, жадаючи при тому найточніщих дат усіх козаків, та щоденного голошення стану. Тим робом вели вони в себе точну евіденцію Галичан і хто знає, як довго були б їх терпіли в Полтаві, наколи б не їх власна скіра, яку вони хотіли хоронити Галичанами. Саме в тому часі настали в Полтаві неспокої й розрухи. Скриті вбійства німецьких стрільців лучалися дуже часто не лише в місті, але й по селах. Ця обставина змінила Німців і зближила до Галичан, які зовсім спокійно й безжурно сповняли свої обовязки. Крім того рознеслася була ще вістка, що німецко-австрійська команда дозволила формувати українсько-галицькі частини, як С. С. в Київі. Це мало вплив на Німців теж і в Полтаві. Від того часу почали вони дивитися на Галичан не лише приязнішим оком, але оставили їм навіть повну свободу й навязали з ними дружне життя. Часто просили їх до себе й удавали великих приятелів. Особлившу приязнь почали вони виявляти по перегляді військ у Полтаві сином Вільгельма, Оскаром, який прийшовши до українсько-галицької сотні, розмовляв довго зі старшиною, що пізнав його, як У. С. С.-а ще з перегляду галицького фронту в 1916. р. Та Галичани були з ними обережні. Знали чого Німці прийшли на Україну, знали, що української держави не збудує Німець, лише сам український нарід, якому треба орґанізуватися й рости в силу, знали, що мусять пильно слідити за німецькими рухами, та паралізувати кожний їх згубний крок, знали, бо добре розуміли вагу хвилі й свій великий обовязок зглядом вітчини й народу. Часи були великі, бурливі й вітчина вимагала праці, що в першій мірі мала проявитися в орґанізації національно-свідомого війська, яке дало би будові держави трівку основу й запоруку удержання сталого ладу й порядку. Тому впливали в тому напрямі на місцеве налення, яке в короткому вже часі зорґанізувало й сформувало кілька українських сотень, що творили залогу міста. Далі буде.

П. Б. і. Б. О.

2. (КОЛОМИЙСЬКА) БРИҐАДА В ЧЕРВНЕВІЙ ПРОТИОФЕНЗИВІ 1919. р.

(Уривок із дневника.)

Галицько-українська Армія відступаючи перед навалою переважаючих польських військ, що скріплені шістьма дивізіями Галера, витискали її з рідного краю, знайшлася в початках червня 1919. р. в »трикутнику смерти« між Дністром, а Збручем. На малому просторі власної землі, стала вона перед дуже грізним і рішаючим питанням: »бути, або не бути?«, якого розвязка мусіла скоро й рішучо наступити, а дорогою до його розвязання була лише одинока протиофензива. Иншого вибору не було й тому Начальна Команда видала приказ до протиофензиви, що її розпочав II. Український Галицький Корпус наступом на Чортків у ночі з 7. 6. на 8. 6. 1919. р.

Сильний і рішучий перший удар славного II. У. Г. К. на густі батави зарозумілого ворога, вдаввся вповні. Ворог, що ще перед кількома годинами величався своєю побідою, думаючи, що розбив і знищив цілу У. Г. А., кинувся до розпучливої оборони, але то вже йому не помогло. По короткому, але завзятому бою ввійшли війська II. У. Г. К. з окликами: »слава!« до Чорткова, забіраючи полонених і гармати, що з ними не міг уже ворог утечи.

Як блискавка змінив цілу ситуацію перший виграний бій нашої протиофензиви. Поляки по горячій купелі, попадають відразу в переполох, випускають зі своїх рук ініціятиву, та кивають пятами, а наше стрілецтво підбадьорене першим успіхом, перенимається правдиво-жовнірським духом.

Та коли наш перший удалий наступ був катастрофою польських військ на фронті, то тимсамим був він для нас великою наукою. Він переконав нас, що ми не знали власної вартости, навчив вірити в свої сили, та не улягати легко ворогові, якому певно й не снилося віднести такої побіди, якою голосно чванився польський сойм на памятному засіданню по заняттю Станиславова. Бо — нема де правди діти — перший відворот не приніс нам підхлібного свідоцтва, що в слід за ним наступила зміна правительства й начального вожда. Ця зміна керми нашої політики була теж одною з причин більшої віри у власні сили. Сильна рука Диктатора й енерґічний провід Армії новим вождом, витворили в Армії сильну енерґію, як протиакцію, а її видимим знаком була розпочата протиофензива.

Історична ніч під Чортковом, переповнена гуком гармат і окликами: »слава!«, була новою картиною, що записалася золотими буквами на сторінках Галицько-української Армії.

Гук гармат збудив і поставив на ноги III. У. Г. К. Він пірваний загальною хвилею, переходить у сферу боїв, а в звязі з ним пересувається на поле бою й 2. бриґада в двох ґрупах протягом 7. 6. й 8. 6.

Перша ґрупа сот. Будзиновського, зложена з II./2. куріня й 1./2. батерії переходить, як ліва охорона другої ґрупи от. Дудинського, через Антонів—Цапівці—Кошилівці. В Кошилівцях задержується один день, де чекає на курінь пор. Тарнавського з 8. бриґади. Другого дня 8. 6. пересувається вона здовж потока Джурин через Кошилівську-Слобідку—Бураківку на північ. Тут зміняє свій фронт через обсадження сіл: Базару, Павшівки й Полівців, та чекає дальших приказів.

Друга ґрупа переходить здовж потока Тупа й уставляється в селі Павшівці, та фільварку Побережу, як евентуальна ударна ґрупа на Джурин. (На Джурин, після приказу, наступала 7. бриґада здовж битого шляху: Чортків—Бучач.) Команда бриґади з бриґадним запасом переходить на постій до Ягольниці.

Підчас переходу бриґади на нові позиції падав дощ. Та старшини й стрільці йшли бадьоро й весело на нові місця. На їх лицях малювалася радість, а гумору теж не бракувало в них. Від часу до часу вибухали навіть щирим сміхом, бо сотенні гумористи веселили їм час у

поході. Це ж не були вже ті жовніри, що в повній розпуці відступають перед ворогом. Це відроджені стрільці, що дня 6. 6. сказали собі: »Або здобудемо, або дома не будемо!«

Цілий підхід і уставлення бриґади до бою відбулося зовсім спокійно, а самий бій спровокували наші частини, як наступаюча сторона. Ранком дня 9. 6. перша ґрупа вдаряє сотнею пор. Онишкевича на Язловець. Тут загрожений ворог переходить у наступ із Джурина, та старається всіма силами викинути сотню пор. Барабаша. Командант ґрупи, щоби вже в перших початках офензиви не допустити, хотяй би лише переходово, до якоїнебудь невдачі, висилає в першій хвилі скорострільну сотню пор. Вольфа, як безпосередну протиакцію, а рівночасно діриґує сотню пор. Онишкевича, яку під Язлівцем виручив уже своїм курінем пор. Тарнавський із 8. бриґади, на дорогу між Криволукою а Павшівкою, звідки вона мала йти в протинаступ, та відкинути ворога, що вже підсунувся був на фільварок Антонівку й Стадницю. Протинаступ удався, але бій на трибуховецьких полях у области Джурин—Язловець розгорівся в завзяту битву, що трівала ще кілька годин. Ворог добував послідних сил і кидався в розпуці, як ранений лев, до протинаступів, щоби сперти й зломити наш фронт. Та за кожним разом падав, наче скошений, бо стрічав перед собою тверду стіну, що наче грізна хвиля спокійно, але рішучо котилася вперед. Пополудні, між 4. а 5. годиною битва рішається в нашу користь. Курінь пор. Тарнавського з 8. бриґади здобуває Язловець. Ця обставина валить ворога з ніг. Дальший розпучливий бій на трибуховецьких полях не міг уже мати добрих вислідів для ворога. Його окружено зі всіх сторін, бо рівночасно пор. Барабаш підпоможений підходом III./2. куріня сот. Ревюка з другої ґрупи, та 4. батерією (козятинською), відтяжив свої загрожені крила, та змінив свій фронт, заходячи ворога з лівої сторони. Цим робом рішено бій. Ворог, що не хотів дати себе окружити, дав ногам знати, а наші війська о півночі обсадили ріку Стрипу.

Вступний бій 2. бриґади перейшов усякі сподівання свого висліду. Він переніс нас у світ кращих думок про себе самих, про свою справу, та про творчість власного стрільця. Славний стрілець 2. бриґади пригадав собі памятні великодні дні піді Львовом, коли в кровавих протинаступах здержав ворожу навалу й не дав із рук рідної землі. Він пригадав собі армейський боєвий звіт, у якому вимінено 2. бриґаду, як ту, що вратувала великодню ситуацію на львівських передполях. (Разом із нею була вимінена й її сусідка 3. бриґада.) Цей спомин заграв у його жилах, та зробив із нього героя. Він на залізний приказ свого улюбленого бриґадієра от. Тінкля, пішов тепер до бою з піснею на устах. Як рідко хто з найславніщих героїв ішов на відвічного ворога.

Шкіца походу 2. бриґади (коломийсько) в червневій протиофензиві 1919. р.

Нас захоплюють, поривають сьогодні описи Геродота про геройську смерть окружених Спартанців під Термопілями. Ми не можемо прямо вийти з дива, коли читаємо там, що славна горстка трьох сот людий перед самою смертю милася й чесалась, аби лише гарними полячи, та по геройській смерти приготовано прийти на Олімп, до богів. А чи не захоплює, не пориває нас сьогодні спомин про власних героїв, коли пригадаємо собі галицько-українського жовніра, що з піснею на устах іде в кровавий, смертельний бій?... Цей психічний прояв галицько-українського жовніра вияснює цілу справу, надзвичайних успіхів уже в першому бою нашої протиофензиви. В душу нашого жовніра ввійшли дивні сили, що їх світ називає поривом. Він гнаний цею силою підніс себе аж до геройства й тому перша битва мусіла рішитися в нашу користь.

Як сьогодні бачу куріні й батерії 2. бриґади в боях на трибуховецьких полях. Жиють у моїй памяті ярким, нестертим спомином, бо записалися великим ділом, небувалим геройством. Серед граду ворожих куль стріле-

цтво йшло батавами вперед, а старшини перед ними на конях. Мало стріляли, бо останні набої держали, як святу реліквію. Це ж їх скарб, якого не дістануть. Його мусять здобувати в ворога. Головна їх збруя баґнет і геройство. В боєву лінію розвивалися лише тоді, коли приходило до бою на близьку віддаль. Із ними разом у одній лінії батерії, що безпосереднім вогнем сіяли ворогові смерть. Молодий хор. Власенко, командант 4. (козятинської) батерії, в найбільшому розгарі випереджує своїми гарматами власну боєву лінію, нищить ворога картечами, та торує дорогу власній піхоті . . .

Вже запав вечір. Сонце сховалося за обрії, а землю вкрила темна ніч. Гуцули й Бойки 2. бриґади гнали розбитого ворога, що рушений раз із місця пішов у неладі взад. Його змішані ряди не змогли навіть ставити ніякого опору на Стрипі, бо ще в ночі того самого дня частини нашої Армії, що несли на своїх прапорах славу й жадобу свободи, спішним кроком переслідували їх, та заняли Бучач, забіраючи полонених і гармати.

По переведеному наступі уставляється 2. бриґада в селах: Трибухівці—Гнилиці, де остає до 12. 6. як армейський запас. Тут команда бриґади творить у своїому заряді: »строєвий кінь«, де приділювалося новобранців, яких уже за один день зібралося до 200. Завданням строєвого коша було вишколювати й дисциплінувати новобранців на готових боєвих піхотинців, та скорострільців, збірати, та направляти крісн й муніцію. Про це дуже важне питання треба було конечно подумати, та видати в тому напрямі відповідні приказн, бо всякий убуток у людях, крісах, та муніції треба було заповнити. Запасних кошів, вишколів і складів муніції в нас тоді не було, а боєздатність бриґади треба було удержати, а навіть підпести, бо перед нею стояло велике завдання.

Далі буде.

Чет. Мирон Дольницький.

НАД ПРОПАСТЮ.

(Продовження.)

Дневник зачинається 8. жовтня 1919. р. Тодішнє положення на українському фронті представлялося слідуючо: По переломанню першого сильнішого опору большевиків під Проскуровом і Старо-Константиновом, та під Жмеринкою й на ниляху Жмеринка—Одеса, У. Г. А. в злуці з далеко слабшою, що до боєвого стану, Дієвою Армією, знайшлася в ось якій ситуації: II. У. Г. К. із Корпусом С. С.-ів Коновальця по заняттю Житоміра осягнув лінію безпосередно перед залізничим шляхом Новгород Волинський-Коростень-Київ, а I. і III. У. Г. К. із рештою Дієвої Армії гнали большевиків на Київ. Рівночасно здовж лівого, а опісля й правого берега Дніпра посувалося ліве крило армії Денікіна. II. У. Г. К. (3., 4. й 7. бриґади), що разом із Корпусом С. С.-ів творив одну армейську ґрупу полк. Вольфа, команданта II. У. Г. К., ввійшов під важною вузловою залізничою стацією Коростень у тяжкі бої, які тревали сім днів. У тому самому часі I. і III. У. Г. К., які разом із дивізіями Дієвої Армії творили другу армейську ґрупу ґен. Кравса, команданта III. У. Г. К., заняли Київ. Воєнне щастя було тоді безперечно до нашій стороні. Та трівало воно коротко. Армія Денікіна місто використати тяжке воєнне положення большевиків і йти далі здовж лівого берега Дніпра, переходить Дніпро, входить своїми частинами до Київа, витворює тяжке положення ґрупи Кравса й змушує її до відвороту з Київа. Це використовують большевики. Не чуючи вже за собою натиску в районі Дніпра, збірають свої, розбиті під Київом, війська й більшу їх часть пересувають під Коростень. Там новоприбувші большевицькі сили рішають про вислід довгих і тяжких боїв. Розбивають Корпус С. С.-ів і часть II. У. Г. К., та змушують цілу ґрупу Вольфа до відвороту. Відворот відбувся зовсім пляново серед тяжких іще боїв на такі позиції, де можна б було осягнути злуку з ґрупою Кравса, що відступала тоді в район Фастова й Попельні.

II. У. Г. К. по кількох днях завзятих і дуже тяжких боїв покидає Житомір і відходить на лінію: Траянів-Кодня-Тулин (на північ від Бердичева), де осягає безпосередну злуку з I. Корпусом. Корпус С. С.-ів, що в довгих боях стратив стрілецтво й не представляв уже собою на цей час ніякої боєвої вартости, переходить у район: Полонне-Мірополь, де переймає охорону залізничого шляху Шепетівка-Полонне-Бердичів із ціллю доповнення свого стану.

Це коротко представлені події, які випереджують час першої записки дневника. В моменті першої записки II. У. Г. К. стоїть безпосередно на північ від Бердичева на лінії сіл: Чудпів-Пятки-Райки-Рея-Слободище-Червона. Команда Корпуса в Бердичеві, а з ним постійно одна бриґада в запасі. Дві бриґади все на позиції. 3. бриґада (бережанська), як найсильніша під цей час і найбільше боєздатна, цілий час на позиції. Команда бриґади з підвідділами в селі Гришківці. Лічниця бриґади в Бердичеві, як відсильна точка II. У. Г. К. Тяжкі обози й провянтури розташовані по селах на півдні й південному сході від Бердичева. Ситуанія на фронті така: обсаду лінії творять 5. і 6. полки піхоти разом із батеріями 3. гарматнього полка й тяжкими батеріями, панцирними поїздами, та панцирними автами II. У. Г. К. Один курінь усе в запасі при команді бриґади. Борба позиційна. Позиції вибудувані й обсновані дротами. Ворожий рух слабий. Від часу до часу лише перестрілка артилерії й броневиків. Наші висилають стежі глибоко в передпілля, та роблять малі випади, і в цей спосіб непокоять ворога, та забезпечують собі скріплювання позицій. На ліво сильна охорона крила, яке впрочім висить зовсім у воздусі, бо з Корпусом С. С.-ів держиться злуку лише далекими кінними стежами. На право злука з повстанчою ґрупою Пятенка, яку змінила 4. (золочівська) бриґада. (Пятенківці опісля розлетілися.)

Хоч фронт був усталений і на вигляд доволі сильний, то внутрішнє положення частин було вже тоді лихе й давало причину до всяких побоювань. Тяжкі й кроваві попередні бої, довгі походи, а тепер тяжка служба на фронті, були причиною великого перетомлення людий. Часті дощі й холодна пора при дуже лихому заосмотренню в одіж і обуву спричинювали застрашаючий відхід стрілецтва й старшин до лічниць на зростуду, поворотний і сипний тиф. У слід за цим зменшувалися й стани частин. Команди бриґад робили про це дуже точні доклади до команди Корпуса, але успіху не було й не могло бути ніякого. Були вправді заповіджені в тому часі доповнення частин новобранцями з тилових околиць, але вони зовсім не дописали. Н. пр. із Полонного вийшов до 3. бриґади транспорт новобранців т. зв. »здешних« (так називали наші люди Придніпрянців. — М. Д.) в числі 160 людий, до бриґади прийшло їх 68, а по кількох днях остало з них лише 20. Решта розійшлася домів. Команда Корпуса не оглядалася на ріжні, в цьому напрямі видавані, мобілізаційні зарядження правительства У. Н. Р., які звичайно зачиналися від: »пропоную вступати, прохаю вступати« і т. д., але зарядила мобілізацію в прифронтовій полосі своїх частин у рішучий і чисто військовий

спосіб. Вислід показався дійсно чисельно знаменитим. У районі 3. бриґади таки самі фронтові частини перевели мобілізацію дуже енерґічно так, що стан бриґади за кілька днів збільшився о 730 людий. Щоби шановним Читачам дати зразок, як енерґічно переводжено цю мобілізацію, наведу такий правдивий факт: командант II./6. куріня енерґічний і звісний уже з особистої відваги пор. Любомир Макарушка, мав між иншими перевести мобілізацію в селі Слободище. Це село, що вже тоді було обсаджене ворогом, лежало дві верстви перед нашими позиціями. Стежі донесли, що в селі Слободищу, в якому большевики зарядили також мобілізацію, ворожа обсада недуже сильна. Пор. Макарушка не хотів утратити цього доброго джерела доповнення свого куріння — село Слободище велике і в ньому ще ніхто не переводив мобілізації, навіть системою прохання й пропонування. По короткому артилерійському підготуванню, перевів на власну руку енерґічний і добре обдуманий наступ на село. За одним розмахом усунув ворожі застави, а впавши зі своїм курінем до села, прогнав ворожу обсаду й перевів у селі мобілізацію. Вертаючи назад на свої позиції, вів зі собою більше, чим 100 новобранців. За це пор. Макарушка й його курінь дістали похвалу від Н. К. У. Г. А., яку проголошено і в приказі команди Корпуса.

Та з цих усіх новобранців не богато було користи. З них можна було лише деяких ужити сейчас до служби на позиції. Більшість була невишколена, а вишколювати не було часу й відповідних установ. Утворено вправді вишколи в обсягу самих бриґад і полків, але вишколи ці не могли відповісти як слід свойому завданню, бо ж всякий, навіть нефаховець, знає, що новобранця треба вишколювати в спокійних, нормальних відносинах, а не безпосередно за фронтом. Користь із новобранців була лише ця, що ними заповнювано дуже вже проріджені пошестями нефронтові частини бриґади, та уживано до будови окопів, які вже вкоротці викінчено на зразок старих армій. Глибокі рови, получені зі собою опірні точки, скорострільні гнізда, та землянки на мешкання. Місцями три ряди дротяних перегород так, що коли на фронт приїхав корпусний командант зі своїм начальником булави от. Льонером, то цей послідний, прямо здивований, сказав: »Їй Богу, як над Сочею!«

Наші стрільці при помочі новобранців і саперних відділів, та цивільного населення, працювали день і ніч. Загально говорилося, що ми будемо тут зімувати. Ніхто не міг і подумати, що в пізні осінні місяці прийдеться обезсиленій У. Г. А. звести ще такі тяжкі бої, пережити найтяжчу й найбільше болючу сторінку своєї історії.

Вже кілька днів по цьому, як ми заняли ці позиції й приготовляли їх до сильної оборони, а може навіть до зімування, загальне положення ставало що-раз-то більше неясним. Зі звідомлень I. й III. У. Г. К., подаваних Н. К. У. Г. А., довідалися ми, що часть I., та цілий III. У. Г. К. стоять уже в боях із частинами Денікіна, який поставив проти них свої головні сили. Перші звідомлення з боїв були гарні. III. У. Г. К. не тільки що не відступав, але праве його крило разом із бриґадою У. С. С. і Дієвою Армією У. Н. Р. розбило навіть деякі відділи добровольчої армії і в районі на півдні від Брацлава пішло вперед. Та згодом ситуація погіршилася. Напір ворога ставав що-раз-то сильніщий, бої що-раз-то завзятіщі, а в нас ходили уперті чутки, що й II. Корпус кинуть на денікінський фронт.

Політична ситуація була теж дуже неясна й про неї ходили ріжні сплетні, а офіціяльного звідомлення не було ніякого. Лише від часу, до часу потішала нас команда Корпуса ріжними »радіо-телеґрамами«, редаґованими мабуть Булавою Головного Отамана, в роді таких, як це, що Рада Пятьох має вирішити судьбу Галичини в нашу користь, що Антанта визнала Україну з її правительством, що румунський корпус іде проти Денікіна, що з Італії йдуть наші полонені і т. п. Говорилося також про це, що непорозуміння між Диктатурою, а правительством У. Н. Р., про яке ми знали, усунено, й що »в цей рішаючий мент« прийде до утворення одного спільного правительства. Ці всі вісти не дуже промовляли до нашого переконання, а особливо ця — про Східну Галичину. Ми знали ще одно, а саме, що якраз тепер кінчиться речинець розєму з Поляками, що його заключив був Петлюра по нашому переході через Збруч і що на днях має відбутися його продовження, та ревізія, а зглядно усталення нової демаркаційної лінії.

До команди II. У. Г. К. приїхав був у цьому часі Диктатор на перегляд військ. Диктатор мав приїхати й до бриґад на фронт. Ми приготовилися на це приняття. Ми тішилися, що вдасться нам побачити між собою нашого найвищого Вожда, керманича, та голову нашої Держави. Ми надіялися поговорити з ним, як із батьком. А мали ми з ним про що говорити. Богато, богато! Про все, що нас боліло, а цих болів зібралося було вже тоді повно. Вже тоді чаша терпінь У. Г. А. сповнялася у щерть. Ми бажали звернути Диктаторові наглядно увагу, щоби старався не допустити до цілковитого сповнення її. Ми надіялися дізнатися від нього чогось позитивного. Та сталося инакше. Диктатор відбув лише перегляд 10. бриґади в Бердичеві, а на фронт до нас і до инших бриґад, на жаль, не мав часу приїхати, бо його відкликано телефонічно з огляду на важні політичні події. Що це за події були, ми догадувалися. Новий розєм із Поляками з рамени уряду Петлюри й важке стратеґічне положення на денікінському фронті. Не діждалися ми побачити між собою Диктатора й більше його в нас уже не виділи. Та ми все вірили, що він про нас дбає, нами журиться, а це, що саме важні політичні справи його від нас відкликали, вбивало нас навіть у гордість. От бачите, мовляв, цей чоловік не має навіть часу відвідати своєї Армії, цеї основи своєї державної політики, основи своєї Диктатури. І всі ці свої болі, це наочне представлення нашої незавидної долі, нашої нужди, заховали ми в собі. Ми ще раз затиснули зуби, насталили грудь і спокійно вижидали дальших подій. Ми ж військо, ми ж Армія й то національна, яка твердо стоїть на сторожі святих прав народу, будує незалежність держави, а для таких святих, високих ідеалів, ми перенесемо ще й ці, а може й тяжчі труди й терпіння. Хай лише ці, в чиї руки нарід зложив судьбу цеї будови держави й її Армії, не забувають ні на хвильку, що кожний крок на політичній арені вони мусять підперти сильною армією. І ми спокійно гляділи далі в будучність. Та недовго прийшлося нам ждати на зміну. Новий розєм правительства У. Н. Р. з Поляками був довершений і демаркаційна лінія мала посунутися ще далі на схід, а вісти з денікінського фронту були погані.

Добровольча армія перейшла в рішаючий наступ. Части I. й цілий III. Корпус потерпіли значне пораження, а деякі бриґади, як 14. були навіть розбиті. II. У. Г. К. дістав приказ відійти на денікінський фронт, який тоді стояв на схід від Липівця на залізничому шляху Козятин-Христинівка й над Богом у районі Брацлава. На большевицькому фронті мали остатися лиш обсерваційні стежі й міліція в Бердичеві, та бронепоїзд.

16. жовтня почався наш похід у новий район, на новий фронт, проти нового ворога.

І знов один ворог більше. Нецілий рік, а вже третій. А що з тамтими? Чи вже побиті, чи ми з ними замирилися? Чи фінал цього походу буде такий самий, як попередних? Спершу будемо йти вперед, тратити людий і сили, а в рішаючому моменті обезсилені, без доповнень і муніції будемо мусіли знов відступати. Але куди ж тепер відступати? На заході Поляки вже за Проскуровом, на півночі большевики, на півдні Дністер, а там Румуни. Це вже здається останні наші змагання. Тут здається прийдеться Галицькій Армії найти свій гріб. Такі думки

зроджувалися в кожного з нас на першу вістку про недалекі бої з Денікіном. Відповіди на них, ні успокоєння не міг найти ніхто. Коби хоч хто з керманичів народу, або й самий тутешній народ хоч одним словом був відізвався до нас, додав сили, підбадьорив, розвеселив. Чи дійсно цьому народові, за якого свободу вже рік бється і скитається У. Г. А., така байдужа свобода й святі змагання? І ми знов у розпуці затискали зуби, нишком зітхали й ішли, куди мали приказ. Годі роздумувати й плакати. Ми ж борці за волю! Ми на вагу найкращих ідеалів кинули труди своїх молодих днів і неспаних ночий, та мусимо бути готові кинути теж на цю вагу наше здоровля й життя, яке нам припадок іще дарував. Може колись чейже ці труди, та кров найдуть нагороду, коли вже не в неумолимому вирокові історії, то бодай таки в серцях самого народу. Та чи бодай хто згадає коли про нас? Чи колись, коли народ стане вільним, або коли шкура його буде злазити від тяжкого ярма неволі, діти наші пригадають собі, що там на широких степах України, серед могил лицарів минулого, кровю, та життям їх батьків творилася нова доба історії? Коли це пишу, на думку приходять мені страшні слова Дра. Осипа Назарука, які він колись сказав у своїй книжці: »Слідами Українських Січових Стрільців« про нас Українців: »ми неісторична нація . . . . ми вміємо робити історію, але не вміємо зберігати її для дальших поколінь.« Тепер уже можна запримітити нераз у нас мале зацікавлення історією нашої Армії, але богато цікавиться нею хиба остільки, оскільки мав когось »зі своїх« у ній. А впрочім? Впрочім ми недоросли ще до повної самостійности — мовляв — де нам бідним до армії!

Це вся потіха й розрада, яку ми мали йдучи проти нового ворога, йдучи на нові терпіння й муки, йдучи на певніщу, чим колинебудь смерть. Деякі з нас, мов собі на розраду, говорили: »ми ще колись із ними почислимося.« Та це слово: »з ними« не мало ніякого означеного змісту, оставало все цею незвісною, під яку можна було підставити всяку, яку хто хотів, вартість. То ж одні підставляли під неї Поляків і Антанту, инші Петлюру й його правительство, а ще инші Придніпрянців, або Галичан, а деякі українську інтеліґенцію. Та й ці погрози були малою розрадою. Нам усім мусів вистарчити приказ: »до бою з новим ворогом!« І дійсно він вистарчав, бо вже перші бої проявили в нашій Армії того самого воєнного духа, про якого можна було вже богато-богато розказувати.

(Далі буде.)

Петро Будз.

З ЖИТТЯ-БУТТЯ В ТАБОРІ В ЙОЗЕФОВІ.

Рік 1922.

1. III. Із сьогоднішним днем змінила команда табора всіх командантів бараків, щоби тим робом дати деяким таборитам спромогу ліпшого веґетування, бо команданти бараків побирають робітничий додаток.

2. III. Театральна Секція відіграла в таборовому театрі сальпову драму на 5 дій Яновської: „Людське щастя“. Гра випала в цілости добре.

Команда табора зарядила сталі відчити для стрілецтва на ріжні теми. „Огляд світових подій“, чет. Іван Медвідь.

3. III. Осиротілого від 5./2. с. р. „Українського Скитальця“ віддано на нове життя редакційній Колеґії, що в її склад увійшли: пор. Петро Будз, чет. Др. Іван Мельницький і чет. Мирон Дольницький.

Дотеперішний Адміністратор „Українського Скитальця“ чет. Дмитро Вахняк, що дуже щиро піклувався його життям у таборі, передав теж і адміністрацію в нові руки пор. Панька Костюка. Передаючи улюбленого „Скитальця“ свіжим силам, побажав йому як найліпших успіхів, а передовсім здобуття платних читачів, без яких він мусів би змарніти.

В. К. Д. розп. ч. 3632/перз. дозволила стр. Михайлові Семанівові одружитися з п. Анною Гербіґ.

Прислані з Америки 780 Кч. на руки полевого духовника о. М. Кривуцького, розділила команда табора між вісім найбільше потребуючих родин у таборі.

Таборова сімя збільшилася одним новонародженим козаком у віст. Дмитра Конача.

5. III. Відбулися вписи на третий матуральний, ґімназійно-реальний курс. Записалося 32 ґімназістів і 50 реалістів.

Вечером відіграла театральна Секція в таборовому театрі народню штуку з піснями й танцями Старицького: „Ой не ходи Грицю, та на вечерниці“. Вистава випала крім гуртових сцен — зовсім добре, особливо 5. дія, в якій Маруся — пні. Миханцева, й Гриць — пор. Виноградник, віддали свої ролі, як справжні артисти. Таборити пережили в театрі правдиво гарний вечір.

6. III. На третьому з ряду ґімназійно-реальному курсі почато науку, що треватиме до кінця серпня с. р.

Відбулася старшинська збірка, на якій командант табора познакомив старшин із найновіщими вістками про наше загальне положення.

7. III. Свято Президента Масарика. Таборова орхестра грала в обідовій порі перед стаційною командою в Йозефові.

Відбувся другий відчит для стрілецтва на тему: „Огляд світових подій“. Викладав чет. Іван Медвідь.

8. III. По думці приказу Інтендантури Z. V. V. ч. 214/652/орт. відїхало до ґарнізонової лічниці в Кральовому Градці трьох немічників до міри протез (чет. Теодозій Яворський і стрільці: Андрій Захарко й Василь Бабінський.)

9. III. На приказ Z. V. V. ч. 205/89/орт. відїхали до ґарнізонової лічниці в Кральовому Градці до міри протез слідуючі немічники: Федь Кошнявий і Кирило Беззубець.

Заряд електричного світла в таборі „Б“ і „Д“ передано в руки чеської команди, зглядно „ставебному округові“.

10. III. В. К. Д. дала дозвіл на заключення подружжа стрільцям: Петрові Кречакові й Антонові Скодовському.

11. III. Відбулася збірка стрільців, на якій представлено вартість еміґрації, та чому ми мусимо на ній видержати

12. III. Театральна Секція повторила в таборовому театрі штуку: „Ой не ходи Грицю та на вечерниці“.

Командант табора полк. Вольф відїхав на 7дневну відпустку до Праги, а заступство команди обняв мір. Котович.

13. III. Гарний і теплий день. Пригріло сонце й вимашило на двір усіх таборитів, які поставали під стінами бараків, та гуторили на тему весни, що ломить зімові кайдани й несе нове життя.

Відбулася збірка командантів сотень у справі розділу одностроїв, що їх прислано з Відня.

Відбулася збірка У. С. С.-ів, яку скликано на зазив Центральної Управи У. С. С. у Відні, в справі висилання делеґації на зїзд У. С. С. до Відня, та в справі дальшого істнування, зглядно ліквідації Центральної Управи У. С. С.

У Хебі похоронено вістуна Івана Диновського. Покійний уродився в Сколім 1891. року. Брав участь в українсько-польській війні, а в останніх часах служив в українському робітничому відділі в Хебі (Eger), де й умер 10./3. с. р. Цілий час своєї служби в українському війську був не лише добрим жовніром, але й великим патріотом і тому лишив по собі правдивий жаль серед цілої еміґрації. Похорон відбувся величаво. В ньому взяв участь цілий український робітничий відділ у Хебі, почетна чета чеського війська, яка віддала на кладовищі почетну сальву, чеська військова орхестра, що грала підчас жалібного походу й численна цивільна публика. Земля Йому пером!

15. III. На засіданню святочного комітету шевченківського концерту рішено запросити до участи в концерті хор. У. А. Г. в Празі, бо таборовий хор старшин здекомплетувався.

Відбулися Загальні Збори спортової Секції.

На місце пор. Виноградника, що відїхав до робітничого відділу в Празі, назначено командантом 4. сотні пор. Семена Сака.

В. К. Д. дозволила ч. 3705/перз. на заключення подружжа стр. Іванові Федорукові, ч. 3877/перз. стр. Іванові Гулі, а ч. 3878/перз. стр. Іванові Рибакові.

18. III. Відбулося чергове засідання Виділу К. П. К.

19. III. Відбулися надзвичайні Загальні Збори співацької Секції, на яких доповнено здекомплетований Виділ, вибіраючи головою пор. Дра. Борисевича, містоголовою чет. Колодницького, скарбником чет. Мандзія, а господаром хор. Орлика. Управу хору обняв пор. Гнідий.

21. III. Спортова Секція ввела в життя слідуючі галузи спорту: сокільські вправи, легку атлетику, копаний мяч, теніс і боксування.

22. III. Заверуха зі сніжницею. Хумерний март не дарує свого. Таборову лічницю перенесено з табору „Б." до табору „І."

23. III. При робітничому відділі в Берні вмер стр. Дмитро Стасик. Покійний уродився 1894. року в Романові, найсвідомішому селі бобрецького повіту. Належав до тих кращих одиниць, що з посвятою віддалися праці для української справи й хоробро боролися на українсько-польському фронті. На еміґрації не падав духом. Із повною вірою ждав нашої побіди, та бадьорив слабодухів. Похорон, на якому співав хор академічної української Громади в Берні, та грала військова чеська орхестра, а почетна чеська чета віддала почетну сальву, відбувся дня 24. III. 1922. Віч-на Йому память!

25. III. Свято Шевченка. В цілому таборі день вільний від заняття. 61. роковини смерти народнього Ґенія відсвяткувала таборова громада в Йозефові як уміла й могла найкраще. Велике Свято розпочала вже рано о 9. годині академією, уладженою матуральним, семинарійним курсом у салі таборової „У. М. С. А."

Академія почалася відспіванням народнього гимну, а дальша її проґрама була слідуюча:

1. Вступне слово — виголосив проф. Олександер Лукіянович.
2. „Хто для нас Тарас Шевченко?" — відчитав семинаріст Вагилевич.
3. „До Основяненка" — віддеклямував семин. Завальняк.
4. Олесь-Стеценко: „Небо з морем обнялося", баритонове сольо в супроводі фортепяну — відспівав семин. Бурдейний.
5. „Політична думка в творах Шевченка" — відчитав семин. Лось.
6. „Думи мої думи" — віддеклямувала семин. Тарнавська.
7. „Чернець" — віддеклямував семин. Бурдейний.
8. Кінцеве слово" — виголосив семин. Лазурко.
9. Шевченко-Стеценко: „Заповіт" — відспівав семинарійний хор під управою проф. Ляиґа.

Академія, що її улаштували семинаристи власними силами, випала гарно, а особлившу увагу звернула на себе деклямація семин. Бурдейного.

О 10. год. перед полуднем відбулися виклади про нашого Кобзаря в усіх таборових школах для учнів, а в таборовій театральній салі для решти таборитів.

Найкращу хвилю переживалося в діточій школі, де маленькі учні-скитальці в гарно прибраній бараковій клясі під проводом. уч. Пилипа Гошовського, деклямували й співали з найбільшим чуттям.

Вечером ціла таборова Громада спішила до чеської старшинської „Бесіди" на концерт, що почався точно о 7. годині зі слідуючою проґрамою:

I.

1. Шевченко-Стеценко: „Заповіт" — відспівав стрілецький хор.
2. „В 61. роковини смерти" — промова чет. Мирона Дольницького.
3. Шевченко-Лисенко: „Рано в ранці новобранці", мужеський хор із баритоновим сольом відспівав академічний хор із Праги.
4. Шевченко-Січинський: „І золотої і дорогої", тенорове сольо-відспівав п. Руснак, студент державної консерваторії в Празі, при акомпаняменті п. Нишвора, студента державної консерваторії в Празі.
5. Лисенко: „Народні пісні":
   а) „Та забіліли сніги",
   б) „Ой сів пугач",
   в) „Ой пущу я кониченка", мужеський хор — відспівав академічний хор із Праги.
6. а) П. І. Чайківський: „Серенада",
   б) Pugnany-Kreisler: „Preludium et allegro", скрипкове сольо — відіграв п. Г. Москаленський, студент державної консерваторії в Празі при акомпаняменті професора державної консерваторії в Празі п. Сльнара.

Похорон вістуна Івана Диновського в Хебі в Чехах.

II.

7. а) Л. Ґросман: „Українська увертура",
   б) Допфлер: „Молитва й хор Турків", із опери: „Ванда" відіграла таборова орхестра.
8. Шевченко: „Оссії Глава XIV.", деклямація — виголосив пор. Холодний.
9. Шевченко-Лисенко: „Гетьмани", басове сольо — відспівав п. Птиця, студент державної консерваторії в Празі, при акомпаняменті п. Щуровської.
10. Колеса: „На щедрий вечір", мужеський хор — відспівав академічний хор із Праги.
11. Карманський-Людкевич: „Спи дитино моя", тенорове сольо — відспівав п. Руснак.
12. Дубик-Недельський: „У весняний день", мужеський хор — відспівав стрілецький хор.
13. Віра Лебедова: „Вінок на могилу Тараса Шевченка", діточа вистава в двох відслонах — відіграли діти-таборити.

Діріґент академічного хору п. М. Розчахівський, студент державної консерваторії в Празі.
Діріґент стрілецького хору мір. Лянґ.
Діріґент таборової орхестри бул. Павло Баран.

Виділ К. П. К. в Йозефові, доложив усяких етарань, щоби концерт випав під кожним зглядом як найліпше. Запросив до участи в концерті Академічний хор, співаків-солістів пп. Руснака й Птицю, та скрипака п. Москаленського, які своїм співом і грою підносили вартість концерту до правдивої його висоти. Академічний хор своїм виконанням десятої точки проґрами: „На щедрий вечір", прямо захопив цілу публику, а п. Руснак, особливо в другій пісні: „Спи дитино моя", викликав, своїм мягким, ліричним тенором, глибоке враження серед слухачів. Молодий іще, стрілецький хор, виконав 12.

точку проґрами: „У весняний день“, як на його сили, теж зовсім удатно, чим дає запоруку гарних успіхів свого дальшого розвою.

Діточа вистава: „Вінок на могилу Тараса Шевченка“, яку підготовив з дітьми хор Пилип Гошовський, зробила незвичайно миле враження на учасників концерту. Діточки, що клячали на могилі Кобзаря і з піднесеними в гору двома пальцями присягали любити Україну, та Її вірно служити, зворушували слухачів до глибини душі. Всі слухали присяги зі запертим віддихом. Це ж ті діти, що вже від самого зарання своєї весни, терплять на вигнанню, та вчаться любити Вітчину. Сьогоднішний образ їх присяги не затреться ніколи в їх чистих, малоденьких душах, але викарбує в них глибоке й вічне знамя вірного сина України.

Концертова саля була битком наповнена, лише в перших рядах крісел було декілька порожних місць, бо не прийшли на концерт декотрі визначніші чеські одивиці, що рівночасно зі запрошеннями, дістали карти вступу день перед концертом. День 25. марта запишеться в памяти таборитів гарним спомином на довгі часи, бо відірвав їх думку від буденного життя в таборі, та, бодай хвилево, переніс їх у кращий світ.

26. III. Пані Послова, Олена Січинська-Левицька з Праги ввела в життя „Жіночу Самопоміч“ у тутешньому таборі. Нова жіноча інституція має високопоставлену ціль. Дає спромогу заробітку й познакомлює чужинців із нашою народньою штукою. Згуртоване жіноцтво занимається вишиванням народніх мотивів, а замовлення й гонорари за готові праці одержує від „Комітету Українок у Празі“. Цей Комітет розсилає опісля всі вишивки на ринки европейських держав і тим робом познакомлює чужі народи з нашою культурою.

Вечером відіграла театральна Секція драму Т. Шевченка: „Назар Стодоля“.

28. III. Відбулися Загальні Збори підстаршинського Гуртка, на яких вибрано слідуючий Виділ: містостар. Гриць Трусевич голова, бул. Микола Кухар містоголова, бул. Дмитро Білецький писар, ст. дес. Матвій Мелетич скарбник, бул. Дмитро Івахів бібліотекар, вахм. Петро Данисьо господар, бул. Федір Лазурко й бул. Андрій Ференц виділові.

Підстаршинський гурток, що має назву: „Підстаршинський Кружок Української Галицької Армії“ (Н. К. У. Г. А.) в Йозефові, поставив собі до осягнення далекосяглу ціль. Плекання військових чеснот, національної свідомости й товариського життя, поглиблення фахового знання, удержання військової карности, та несення матеріяльної помочі членам і опіки підстаршинським вдовам і сиротам — це головні завдання гуртка. Підстаршини національної Армії зрозуміли добре свої обовязки зглядом Вітчини. За дозволом Команди табора згуртувалися й працюють над собою, щоби на еміґрації не впасти духом, але гордо й високо нести імя українського підстаршини, що в кожній хвилі й на всякий зазив стоїть готов в обороні Вітчини.

Полк. Вольф вернув із Праги й обняв команду табора.

29. III. Відбулися надзвичайні Загальні Збори співацької Секції. В йозефівському часописі: „Naše hlasy“ появилася нотатка під з: „stojí za úvahu“, в якій пророкується таборитам іще одно зімування в йозефівських бараках. Гарне пророцтво, коби хоч не сповнилося. Незнаний дописуватель радить Українцям вибудувати власними силами великий дім, у якому би можна легче й вигідніще перезімувати. Місце — мовляв — де стоять тепер бараки, сарне й за нього платити не треба, цегли й каміння на будову можна брати зі старих забудувань йозефівської твердині кільки завгодно, а робітників мають своїх. Цим зробили б Українці навіть гуманне діло — пише дописуватель — бо відїхавши, оставили би по собі памятку. Справді замітка варт уваги, та лише уваги, бо до будови такого дому, де б мусіли жити всі мешканці табора, треба — крім будівляного місця, цегли й каміння — ще „деяких додатків“, на які таборити не змогли би спромочися.

30. III. Чеський клюб туристів запросив таборитів на виклад зі світлинами на тему: „Краєм Божени Немцове“, який відбувся в салі чеської „Бесіди“.

В чеському часописі „Pokrok“, що виходить у Яромежі появилася допись п. з.: „Ševčenkův večer v Josefově“, в якій, не знати з якої причини й якою ціллю, представлено, що українська громада йозефівського табора віддала підчас шевченківського свята найбільшу почесть большевицькому комісареві Левитському з Праги, якому призначила перше місце на концерті. Редакція „Pokrok“-у не знала, видно, й не хотіла дізнатися про те, що на нашому концерті не було большевицького комісаря, а був представник З. У. Н. Р. з Праги Др. Евген Левицький, такий самий національний демократ, як у Чехів Др. Крамарж. Дивно лише, що Редакції „Pokrok“-у незнане імя нашого довголітного народнього робітника, посла до бувшого австрійського парляменту, бувшого представника уряду З. У. Н. Р. в Берліні, а тепер заступника З. У. Н. Р. в Празі. Ми нпр. іще зперед війни знаємо чеських патріотів і заслужених їх діячів і ніколи не могли би так помилитися.

31. III. Відбулися звичайні Загальні Збори „Самопомочі“, на яких вибрано слідуючий Виділ: чет. Корнило Крушельницький голова, пор. Панько Костюк містоголова, чет. Денис Кабарівський писар, уряд. Іван Гурин скарбник, хор. Олекса Татарин книговодчик, чет. Омелян Вец виділовий, а чет. Іван Ліщинський, чет. Тадей Крамарчук і чет. Михайло Сярий члени контрольної Комісії.

В місяці марті виїхало з табора до робітничих відділів у Чехословаччині 4 стар., 5 підстар. і 5 стрільців.

На студії виїхало з табору в марті 30 студентів до Праги, 19 до Берна, а 5 до Пшібраму.

Інж. сот. летун Р. Земик.

ДЕЩО ПРО ЛЕТУНСТВО У. Г. А.

З вибухом світової війни в 1914. р. існувало вправді воздухоплавство, але воно не було ще так уладжене й видосконалене, щоби могло відповісти вимогам ведення новочасної війни. Длятого вже в перших її початках виринула конечна потреба перетворення й переорґанізування воздухоплавства. Поступи в тому напрямі бачили ми на терені війни з кожним роком, а навіть із кожним місяцем. Кожна воююча держава старалася перевищити в тому напрямі свого противника, а вислідом їх безупинної праці на тому полі були що-раз-то нові, модерні літаки, та воздушні кораблі. Особливо летунство розвинулося до тої міри, що вже перед кінцем світової війни, стало воно новою й дуже грізною збруєю.

Кінець світової війни приніс для розвою воздухоплавства малий застій, бо всі його завдання, яких вимагала війна нараз відпали. Та це був лише короткий відпих по завзятій праці. За ним прийшла друга фаза життя воздухоплавства. Всі держави, що перестали воювати, начали перестроювати воєнні літаки й воздушні кораблі на мирні, уживаючи їх до перевозу пошти, або особового руху.

Та в тому часі, коли инші держави могли спокійно відітхнути і в мирних відносинах подумати про перестроєння воєнного воздухоплавства на мирне, тоді Західно-Українська Республика, від першої хвилі своєї відбудови, мусіла держати воздухоплавство й далі лише для воєнних цілий. Цею воздушною збруєю мусіла вона забезпечити свої фронтові війська перед воздушними нападами ворога, та показати йому в його запіллі, що український нарід боронить своєї землі перед диким наїздом усякими средствами.

Мимиходом ізгадати тут треба, що за часів світової війни у кожній майже дивізії була одна летунська сотня, а її завданням було обмежити свою діяльність над простором дивізійного відтинку. Рідко коли робила вона далекосяглу розвідку в глибину запілля ворога, бо до цего завдання були призначені зовсім окремі летунські сотні. Українсько-Галицька Армія не розпоряджала великою скількістю літаків. Вона мала лиш одну летунську сотню в силі 3 боєвих і 4 розвідчих літаків. Постоєм цеї сотні було місточко Красне, коло Золочева, 45 км. воздушної лінії на схід віді Львова, а підлягала безпосередно Н. К. У. Г. А. Її завданням було обслугувати цілий фронт У. Г. А. й виконувати далекосяглі розвідки на задах ворога.

До вибраних завдань, як метання бомб, фотоґрафіч-

ного знимання боєвих відтинків і т. и., не мала ця сотня осібно призначених літаків. Вона майже завсіди мусіла примінювати свою діяльність до зложених завдань. Поодинокі літаки, що відлітали на фронт, мусіли виконувати підчас одного й того самого лету не лише подрібні завдання, але й робити службу опанцированих піхотних літаків.

Виконування подрібних завдань, що дуже рідко лучалися, не приносили нашому летунству більших трудностий. Зате здійснювання одержаних приказів до виконання зложених завдань стрічалося з великими перепонами. Літаки, що їх мала сотня, були вже давно перед розпадом Австрії вилучені з ужитку, як старі, непридатні поштові везла. Вивінування цих літаків не підходило під ніяку міру звичайних і конечних вимог. У нашій сотні не було ані одного компасу, ані скоростиміру, а уоруження літаків обмежувалося лише на одному скорострілі біля приміщення зорця. Других двох скорострілів, злучених із мотором, не було. Не було теж ніяких запасних частин літаків, що належуть до нормального вивінування кожного літака.

Ізза браку технічного матеріялу були всі літаки в такому стані, що підчас звичайних воєнних обставин, ніхто був би не відважився післати їх на фронт, а про лети до ворожого запілля, ніхто й думати б не міг. Не було ані відповідного летища, ані назірні веремя (Wetterstation), що являється найголовніщим чинником летища. Відчувалося теж брак іскрової стації, через що не можна було держати злуки з літаками, яких висилано на далекі лети. Через це не можна було передавати їм підчас далекосяглого лету дальших подрібних завдань. Ми не розпоряджали навіть більшими варстатами, де б можна було переводити ріжні направи. Був — що правда — малий варстат, але він, ізза браку ремісничого знаряддя, самих ремісників, та технічних матеріялів, не вистарчав. А це необхідна конечність для самостійної летунської сотні, яка ще до того не мала до розпорядимости ніяких летунських парків.

Українсько-польська війна мала зпочатку характер рухомої війни й вимагала від літаків майже виключно лише стратеґічної далекосяглої розвідки. Це завдання виконувало українське летунство майже без перешкоди з ворожої сторони. Вороже летунство, що стояло тоді далеко нище від нашого, не давало ніякої причини звертати на себе увагу. Не було тоді теж у ворога відповідно зорґанізованих противоздушних батерій, які б припиняли розвідчі лети наших літаків, або змушували їх до відвороту. Наші летуни сміло виконували навіть найдальші лети. Спокійно й зимнокровно летіли в висоті 1200 м. понад ворожими позиціями, або понад його запіллям, та свобідно сповняли одержані прикази.

Доперва в першій половині березня 1919. р. появилася в ворога більша скількість літаків, що були після найновіщого зразку виряджені. Поляки мали ще за часів світової війни більшу скількість вишколених летунів, а в початках нашої війни мали вже пряму злуку з Францією, звідки спровадили богато нових моторів і літаків. Та й тоді, мимо своєї переваги, не вдавався ворог у отвертий воздушний бій із нашими літаками. Всякої стрічи, в якій не мав би 5—6 кратної переваги, уникав, а частих визовів наших летунів до воздушної борби, не мав ніколи відваги приняти. Нераз лучалося, що ворожий літак случайно стрінувся із нашим, але сейчас утікав, або злітав на землю. Таких случаїв було більше особливо на лінії Львів—Перемишль. До першого воздушного бою прийшло аж із кінцем квітня. Наші два літаки відлетіли на розвідку лінії Львів—Перемишль. Першим із них, що віз із собою 100 kg бомб і мав приказ провірити фронт здовж залізничого шляху Львів—Перемишль, урудував чет. Шепарович і бул. Кліш, а другим, боєвим літаком, що його завданням було ставити охорону першому літакові перед нападом ворожих, кермував пор. Рудольфер. Коли оба наші літаки зявилися наді Львовом, пустилося за ними навздогін зовсім відважно 8 польських літаків, та заатакували їх цілою силою. Наш боєвий літак кинувся сейчас до оборони, щоби тим робом дати змогу розвідчому літакові відлетіти з району бою. Та вже по першій скорострільній серії зазнав тами в стрілянню й мусів старатися чимскорше вийти з оточення ворожих літаків. Злетів у долину, а скрившися в хмарі, відлетів понад самими домами Львова, уникаючи тим способом цілковитого окруження. Не вдалося польській перевазі струтити нашого літака навіть тоді, коли мала аж 8 разів більшу силу й коли наш літак уже по перших стрілах був безборонним.

Стан летунської сотні в Красному виносив 14. старшин, 130 стрільців, 7. літаків, 2 особові й 2 тягарові авта. Для порівнання подаю, що нормальний стан летунської сотні після австрійської норми, повинен бути слідуючий: 14 старшин, 120 стрільців, 8 літаків, 4 особові й 6 тягарових авт.

Боєві літаки були типу Нюпора (Neuport) 21 і 23, а розвідчі типу Бранденбурґа (Brandenburg) 64 й Альбатроса (Albatros) 27. Цей ключ (Staffel) літаків збільшено пізніще німецькими літаками типу L. V. G. і D. F. W. Боєві літаки були виряджені Рон (Ron)-моторами 80—120 к. с. (P. S.), розвідчі Даймлер (Daimler)-моторами 165—185 к. с. (P. S.), а німецькі типи моторами Бенца (Benz) 220—230 к. с. (P. S.).

Із усіх цих літаків не мав ані один іскротелеґрафічного виряду, а одинокою їх збруєю були скоростріли, з яких кожний літак мав лише по одному. На боєвому літаку прикріплювано скоростріл до мотора напереді через округ пропелера, а на розвідчому на залізних шинах коло зорця. Спеціяльних летунських бомб мала сотня вже з самого початку дуже мало. Їх число ледво перевищало сотку. Та й на це число складалися вони з ріжних виробів, як російських 5-фунтових і и. Крім того мала сотня около 70 запальних бомб і около 120 запальних ракет. Це стріливо вичерпано вже по кількох бомбометних летах, а заступити його добірним і виключно до тої цілі призначеним матеріялом, не можна було. Тому мусіли ми переробляти в своїх варстатах мінові ґранати на летунські бомби. Мінових ґранатів достарчала нам Коломия в більшій скількости.

Наших літаків уживано до ріжнородних розвідок. І до загального вивідування широкого фронту для вислідження ворожих підприняти у першій боєвій лінії, і до подрібного розвідання поодиноких боєвих відтинків. Посяг 5—6-годинного лету (по 130 км. на годину = 650—780 км.) вистарчав для цеї цілі, бо давав змогу розвідання ворожої армії віддаленої на яких 8—10 піхотних днів. До несення ворогові знищення в більших розмірах, ні літаки не були пригожі. В першій мірі не було до розпорядимости більшої скількости відповідного стрілива, а в другій мірі самі літаки не мали потрібного прицільного приладдя.

Та все таки й при тих обставинах можна було осягнути деякі, хоч більше моральні, як дійсні, успіхи. Особливо підчас згромадження, або пересування більших військ, коли вони в поході батавами, або скуплені на більшому місці, як н. пр. вигружування військових транспортів на більших залізничих стаціях, представляли велику ціль. Із численних летів, що їх виконали наші літаки, згадаю лише 15 наді Львів і 10 над Перемишль. За кожним бомбометним летом старалися наші летуни нанести ворогові, як найбільшої мілітарної шкоди, та спинити його працю в воєнних приготуваннях. В тій цілі обкидали залізничий двірец і електровню у Львові, залізничий двірець і летище в Перемишлі, та залізничий шлях Львів—Перемишль. Підчас другого бомбометного лету наді Львів, ушкоджено н. пр. електровню до тої міри, що вона довший час була в застою. Крім того підчас першого й другого наступу наших військ, на лінію Львів—Перемишль, виконали наші боєві літаки кілька успішних піхотних летів, коли з висоти 50—100 м. обстрілювали ворожі обози й

боєві відтинки, де ворог збірався до протинаступу. Ці дуже смілі лети принесли чимало користи нашим військам, бо обстрілювані ворожі війська й обози розбігалися й ширили паніку. Декотрі літаки, що вернули з тої виправи, принесли по кільканацять дір у своїх апаратах від ворожих куль. Це знак смілости й відваги українських летунів у піхотних летах.

Путобальони (Fesselballone), що в світовій війні підчас позиційних боїв дійшли до великого значіння, мали теж і в українській визвольній борбі своє примінення. В половині марта 1919. р. прибула у звязь У. Г. А. з Придніпрянщини одна сотня путобальонів, що складалася з двох бальонів і до тої пори стояла на службі Дієвої Армії, як дивізія. Н. К. Г. А. приділила її до фронтової служби, висилаючи по одному бальоні до II. й III. У. Г. К. Тоді саме українсько-польський фронт у Галичині стояв на місці й бальони могли принести нашій Армії неоцінені прислуги. Вже з початком квітня начали оба бальони свою діяльність у дуже успішній розвідчій службі. Неодно найдокладніще звідомлення відійшло тоді до Команд обох Корпусів. Зорець, що підносився бальоном до 500 м. у гору, видів, як на долоні позиції свого відтинку, та висліджував найменші ворожі рухи. Це дуже неподобалося ворогові й тому він почав уже від першої хвилі острілювати наші бальони артилерією. Та коли це не приносило йому ніяких успіхів і коли вже дістав більшу скількість літаків, начав у другій половині квітня переслідувати їх літаками. Нераз бальон, що був приділений до II. У. Г. К. й мав свій постій у районі 2 бриґади (коломийської) в Старому Селі, ледво що підпісся в гору, а тут уже довкруг нього цілий рій ворожих літаків. Одні крутяться попад ним і кидають на нього бомби, другі перелітають із одної сторони на другу й острілюють його скорострілами, а треті кружляють і сторожать. Перші їх відвідини в такому числі були чогось неприємні. Нагадували колишній австрійсько-італійський фронт, але згодом їх поява стала звичайною. Часами навіть було весело з приводу їх гостини в нас. Бальон любив побавитися з ними. Не давав їм спочати. Нераз, коли на бальон нападе маса ворожих літаків, його стягнуть. Літаки відлетять і сядуть на своєму летищі за Львовом, а бальон поволі й гордо підноситься знов у гору. Не минає кілька хвиль, а коло нього вже знов цілий рій літаків. Нароблять шуму, гуку й стрілянини, що, здається, валиться світ, а бальон, як би не чув. Гордий і надутий сходить поважно в долину. А коли літаки відлетять, він знов підноситься в гору.

Та служби своєї згадані бальони не могли довго виконувати. Вони не мали ніякої охорони перед частими нападами ворожих літаків. До своєї оборони потребували найменше двох літаків, а наша летунська сотня, не могла приділити їм ані одного. Знов одна противоздушна гармата, що в тій цілі стояла на залізничому двірці в Старому Селі, не вистарчала. Вона взагалі не приходила до діяльности, бо ізза браку відповідного матеріялу, не мож було її навіть як слід приладити до стріляння. Призначено вправді до охорони бальонів кілька скорострілів, але що ж могли вони вдіяти опанцированим літакам? А ворог рішучо не міг стерпіти наших бальонів. Знав добре, що вони значуть на фронті. Нападав і атакував їх декілька разів денно. Більшої шкоди їм вправді не заподіяв, але все ж таки майже що дня перешивав їх скорострільними кулями.

При кінці квітня відійшла сотня путобальонів до запасу, щоби там могла перевести потрібні направки своїх малих ушкоджень на фронті. Та на фронт уже не вернула. В половині мая началася в Галичині знов рухома війна, в якій путобальони не мають примінення. Вона чекала пригожої хвилі при Команді II. У. Г. К.

Инших воздушних збройних сил У. Г. А. не мала. Не мала ні фабрик, ані складів воздушної збруї. Не було в неї й запасних коштів летунства, де б вишколювано нових летунів, та направлювано й виряджувано ушкоджені літаки. Летунська сотня в Красному, це всі воздушні збройні сили, що їх мала У. Г. А. Та сотня отже мусіла нести всі тягарі фронту й запілля. Крім боєвої діяльности на фронті мусіла подбати й про працю в запіллю. За цю роботу взялася вже в самих початках українсько-польської війни, закладаючи короткотріваючий курс вишколення летунів-старшин і стрільців до обслуги моторів. Показалося одначе, що нововишколені так старшини, як і стрільці, не могли відповісти свому завданню. Особливо в переведенню тяжчих завдань вони цілком не дописували. Не дивниця. Наборзі вишколені сили, не маючи за собою ніякої практики, не могли сповняти служби так, як старі летуни з довгою практикою в світовій війні. Та ці старі практики, що вже від самого початку повнили безперервно службу, були дуже перетяжені й перемучені. Змінити їх не було ким, то ж заходила можливість припинення, а то й цілковитого застановлення летунської діяльности. Щоби ту небезпеку оминути, та дати можність вичерпаним фаховим силам відпочати, постановлено отворити новий летунський вишкіл. Мимо браку технічного матеріялу й инших перепон, улаштовано при сотні два курси, які вже в січні 1919. р. почали свою працю. На першому курсі вишколювано зорців, а на другому мотористів і обслугу. Праця йшла жваво й вже з самого початку виказувала великі успіхи, бо на обох курсах були фреквентанти, що вже перед тим мали побіжне вишколення. Та курсанти й інструктори курсу: »зорців« не довго тішилися поступами своєї праці. Дня 5. лютого 1919. р. вечером викладав полк. Губер: »про кидання підчас лету бомб на великі цілі«. Коли зацікавлені слухачі окружили бесідника й з великим зацікавленням слухали його викладу, та приглядалися 5 фунтовій бомбі, що її полковник мав розбирати, наступив несподівано вибух тої бомби саме в хвилі, коли полк. Губер узяв її до рук і відкрутив пропелер. На страшний гук збіглися незаняті летуни й на місці випадку, де перед хвилею стояли молоді люди, що повні найкращих надій із жаждою черпали знання для оборони рідної землі, побачили купу розшарпаного людського мяса, з якого стікала ще жива кров . . ..

Причини страшного випадку треба шукати в неувазі полковника Губера, що попередного дня розбирав ту саму бомбу й найправдоподібніще при складанню її, забув вложити пружину між запальний молоток, а капслю, через що бомба по відкрученню пропелера розірвалася.

Більшу часть учасників курсу постигла смерть, а лише трьох віднесло менші, або більші рани. Між убитими були: полк. Губер, пор. Гумецький, пор Томенко, пор. Басан, пор. Лупул, хор. Швець, хор. Нестор і хор. Кануків.

Два дні пізніще 7. лютого 1919. р. похоронено тіла шістьох убитих старшин у спільному гробі в Красному, а тіло пор. Томенка, на бажання родини, відвезено до його родинного міста Коломиї. Тяжко ранений пор. Лупул відїхав до лічниці в Золочеві, де по тижневі вмер. В Золочеві його й похоронено.

Смерть вісьмох старшин завдала сотні велику й болючу рану. Вона забрала її кращих синів саме в часі, коли Вітчина взивала їх до великого діла, прорідила ряди її борців, але заразом обвіяла її свіжим завзяттям і принесла нові сили, що не вичерпуються ніколи.

Далі буде.

З ЖИТТЯ ПОЗА ТАБОРОМ.

Комарно.

Укр. робітнича сотня ч. 1. працює в Комарні вже від року. Мешкає в тих самих домівках, що й чеськословацьке військо. Спільне пожиття з чеськословацькими жовнірами впливає додатно на стрілецтво. Тим робом держить воно свій військовий прапор високо й у вільних днях від праці робить радо військові вправи на площі вправ.

На просвітно-культурну працю не забуває теж. Читає радо часописи й книжки, що їх присилає К. П. К. в Йозефові, та слухає викладів із рідної історії й ґеоґрафії.

З кінцем марта с. р. улаштувала сотня святочний Вечір в 61. роковини смерти Т. Шевченка. Свято випало гарно, а закінчено його відспіванням народніх гимнів.

Світлив: чет О. Балицький.

Українська робітнича сотня в Пардубицях.

Чеські Будейовіце.

За ініціятивою чет. Рудого основано при укр. робітничому відділі в Чес. Будейовіцах торговельний курс. На курсі, що тривав від 26. 12. 1921. до 31. 3. 1922. викладав чет. Рудий слідуючих предметів: 1. Як основувати кооперативи (8 годин). 2. Уряджения й ведення крамниці (8 годин). 3. Товарознавство (12 годин). 4. Про вексель і його правні наслідки (6 годин). 5. Вартісні папери (3 годині). 6. Народнє господарство (16 годин). 7. Торговельне й промислове право (10 годин). 8. Торговельна переписка (6 годин). Ст. дес. Остап Яцкуляк вчив 65 годин ведення книг.

По скінченню науки видано слідуючим учасникам посвідки: Дмитрові Яцинникові, Іванові Лабанцівові, Грицеві Гисові, Василеві Приймачукові, Михайлові Корпанові. Михайлові Кравцеві й Іванові Гірпикові.

За ініціятивою ст. дес. Івана Гладуняка, голови читальні, основано при сотні курс вишивання. Науку вела п. Рудова. Учасників курсу було 26. і всі навчилися гарно вишивати, бо стрілецтво тим цікавилося. Тепер вишивають собі сорочки.

Рудольфів.

Маленький укр. робітничий відділ, що числить заледво 29. людий, не марнує вільного від обовязкової праці часу, а навпаки старається використати його для свого добра. В першій мірі викорінено зпоміж стрілецтва неграмотність. Іще з початком січня с. р. заложено при відділі курс неграмотних і малограмотних, що тривав три місяці, а наука відбувалася що дня крім неділь і свят. Учасники курсів училися дуже пильно й сьогодні при відділі нема ані одного неграмотного.

Через цілу зіму відбувалися при відділі відчити на тему рідної історії, ґеоґрафії й господарства, а з початком квітня введено в життя науку вишивання народніх узорів.

Гарний і відрадний прояв запримічується між стрілецтвом у тому, що воно радо читає книжки й часописи. Найбільше подобаються йому народні й історичні оповідання, а з часописів найрадше читає »Громадський Вістник« і »Український Прапор«.

Пардубиці.

Два роки добігає, як укр. робітнича сотня ч. 6. прибула до Пардубиць, до чехословацького залізничого полка на роботу. Робота була зпочатку тяжка, але стрілецтво, як само каже: »набрало вже до неї способу« й тепер працює із вдоволенням. Пять днів у тижні ходить на роботу, а кожної суботи рано вправляє на площі вправ, а пополудні робить порядки в своїх мешканнях.

Сотня мешкає в двох бараках, подібно, як і кожна чеська сотня, а харчі бере з кухні одної чеської сотні. Харч має сотня той самий, що й чеськословацьке стрілецтво, зате справа одягу представляється поганіще, особливо погано було зімою.

Та й при тих тяжких обставинах не забуває й на працю для себе. Сотня має свій »Просвітний Гурток«, що дбає про духовий корм стрілецтва. Виділ Гуртка, в якого склад уходять: ст. дес. Фурманський (голова), дес. Шевців (скарбник), стр. Мах (писар) і ст. стр. Кріль, Васильків, стр. Лиляківський, Ткачук, Войтків, Домарецький (виділові), докладає всіх сил і старань, щоби своє завдання як слід ісповнити.

Для кількох неграмотних, що ще в сотні були, заложено вечірний курс неграмотних. Читання й писання вчив чет. Кусьпись. Сьогодні всі вони пишуть уже листи домів, та читають часописи.

При сотні існує теж »Спортовий Гурток«, що вписався до місцевого чеського »Сокола« й має вільний вступ до руханкової салі. Просвітний гурток поміг спортовцям закупити руханкові однострої, бо ж це наші будучі січові інструктори.

Невеличка бібліотека, що складається з 80 книжок, збільшується що місяця, бо Просвітний Гурток, у міру своїх грошевих засобів, докуповує нові книжки. Крім цього користає стрілецтво з бібліотеки К. П. К. в Йозефові, де вже вижичало книжки в більшій скількости три рази. З часописів предплачує гурток: зі Львова »Громадський Вістник« і »Земля й Воля«, з Відня »Український Прапор« і »Соборна Україна«, з Ужгороду »Руська Нива«, з Америки »Америка«, а з Праги »Трібуна«. Видатки на предплату часописів, закупно книжок і и., покриває П. Г. із доходу власної крамниці, якої майно виносить сьогодні 6000 Кч. Крамницю ведуть самі стрільці, а комендант сотні сот. Стадник переводить лише контролю, та уділює конечних вказівок.

У Пардубицях є ще й друга укр. робітнича сотня й любителі сцени обох сотень заложили »Аматорський Гурток«, який 1. квітня с. р. виставив у салі місцевої »УМСА.« зовсім удатно драму Т. Шевченка: »Назар Стодаля«. В третий день великодних свят повторив її в Тиниці над Лабою, де працює відокремлена чета. Строї до вистави вижичено в таборовому театрі в Йозефові. Вони зробили на чеську публику велике враження.

На Великдень прибув до сотні полевий духовник о. М. Кривуцький, відправив Службу Божу й посвятив паску. В своїй патріотичній проповіді загрів усіх присутних до видержання на еміґрації, бо недалекий уже час, що воскресне й наша Вітчина й ми всі з отвертим чолом вернемо в рідний, свобідний край! І як один муж сказали собі обі сотні, що видержуть.

А покищо працюють над собою, щоби приготованими й гідними вернути до Вітчини.

Дмитро В...

ЛИСТОПАД В 1918. р. НА УКРАЇНІ.

(Вирваний листок із воєнних споминів.)

(Кінець.)

IX.

Без жадних приготувань і забезпечень вїхали ми на двірец — Жмеринка. Тут дійсно побачили ми хмару австрійських військ. В найліпшій вірі скочив я з паровоза й пустився на двірець шукати команди. Та не дійшов. Град каміня посипався на мене, й хто зна, що вийшло би було з того, коли б не кілька стрілів, моїх вартових у товпу. Счинився вереск, замішання, а товпа в панічному страху опорожнила перрон. Стежі розбіглися. Богато шкоди не було. Заледво кілька ранених і кілька розбитих вікон. Чисте безголовя. Команда була вправді тут, але днем переді мною виїхала. Військо, що кидало на мене камінями, це мадярські дезертири. Згадати треба, що це одинокі в цілій австрійській армії жовніри, що кидалися на своїх старшин, обривали їм відзнаки, а навіть зневажали чинно й вбивали, як це мені говорили. Тому мабудь кинулися й на мене, побачивши ще австрійські відзнаки. Після відомостий цивільних, мали вони ограбити Жмеринку.

Їхати не було куди, бо дорогу забили транспорти московських салдатів, що вертали з австрійського полону. Я пішов до них, щоби вивідатися що робиться в Галичині. Головно ходило мені о те, хто стоїть на границі, та чи часами не зірваний шлях. По дорозі побачив я трупи майже голі, що валялися біля возів. Холод, спіжниця, брак одягу й обуви зробили своє. Неодин полонений згинув марно вже на своїй землі. Страшно було глядіти й на живих. Босі, посинілі, брудні, з запалими очима сиділи вони біля вогнищ і варили картошку в своїх »котелках«. Всюди валялися відпадки, кал, бруд, сміття й попіл, а по них волочилися не люди, а тіни ріжного покрою, ріжних народностий. Не дивниця. Тут стрінулися всі народности Австрії й Росії. Вежа вавилонська, та й годі.

Сумний і радий вертав я. Від них довідався, що шлях незірваний і їхати можна. Зате, хто на границі, цього не могли мені сказати. В Австрії, говорили, колотиться й вариться, як у горшку.

На мене ждала вже свіжа несподіванка. Перед нашим транспортом стояло до 300 людий-жовнірів у приналежному воєнному складі, а перед ними бунчужний Білецький переспрaвляв із моїм справником. Скоро я підійшов, бунчужний звернувся до мене з проханням прилучити їх усіх до транспорту. Зазначив при тому, що всі вони Українці з Галичини. Розуміється я не мав нічо проти того. Велів їм одначе пошукати собі оружжа, бо безоружного не приймаю. Це тоді не штука було найти собі оружжа, бо цього щастя валялося горами по стаціях. Такі сцени приняття в стан лучалися майже на кожній стації так, що доїжджаючи до Проскурова, мав я величезний транспорт, що ледво два паровози могли його тягнути.

В Проскурові мусіли задержатися й печи хліб. Муки було доволі. Господарка Австрії була страшна. По стаціях валялися гори збіжжа в болоті, а маґазини тріщали від муки. Хто мав силу й спромогу, міг брати тепер кілько хотів. Крім того мої жовніри привели кільканацять усідланих коний, що їх лишив уланський полк. Оповідали, що улани продавали тут коні. Хитрі купці пустили вістку, що до стації зближається оружний відділ повстанців. Перелякані улани накивали пятами. Тут довідався я, що на границі Поляки. Відки вони там могли взятися, не міг я собі представити. Тому рішив їхати на Каменець, а там через Буковину до Коломиї, до свого полка, або пішки до Збруча. Це рішення мусіло впасти. Мені сказали, що в Камінці чудні творяться діла. Дооколичні селяни підняли страшне повстання й бють, ріжуть, мордують, та граблять усе й усіх. До того залізнича лінія знищена. Тому на всякий случай рушили ми перед вечером до Волочиск. Вправді я не хотів їхати ніччю, та ради не було, бо начальник стації говорив, що цілий день дорога забита транспортами з російськими поворотцями.

X.

На дворі темно було, мов у гробі. Поїзд борикався з метелицею й дощем. Падолист кінчився й наша дорога добігала до кінця. Нарешті показалося світло, а небавом заїхали ми перед Волочиска.

Поїзд спинився. В тій хвилі блиснуло світло, гукнуло щось і зашуміло понад нашими возами, та там десь у пітьмі трісло аж задудніло. Счинилася страшна паніка. Ніхто не знав відки й хто посилає нам гостинця. Завдяки підстаршинам удалося по довгому часі прийти до порядку. Кілька сотень скрилося за шляхом у ярі, а решта у возах подалася взад на поле. Розвідки розійшлися. Одна з них

вернулася таки зараз, бо стрінула вдорозі малий відділ, що допитувався за командантом.

— Ось командант! — сказав розвідчик указуючи на мене.

— Ви командант? — спитав мене ще дуже молоденький хорунжий у шапці У. С. С.

Я дуже втішився побачивши його. Це ж наш чоловік.

— Так! — відповів я.

Він приказав мені сейчас зложити збрую й передати все майно.

— А ні, стріляти буду! — додав він.

Я начав представляти хто й що ми за одні, показуючи всі папері, які тільки мав, між ними й приватні листи. Це одначе не помагало. Він скакав і шарпався, а врешті сказав до своїх стрільців: »З гонведами нічого не зробиш!« і хотів відходити. Я ще спинив його й старався переконати, що я не Мадяр. Та дарма. Він навіть слухати не хотів і забрався. Не знав я одначе, що У. С. С.-и називали Українців із австрійського війська гонведами. Мене це сильно обурило й тому рішив ніяк не віддавати оружжа. Тимбільше, що розвідка вспіла розвідати, що на стації в Підволочисках війська дуже мало. Хто було це військо, годі було довідатися. Розвідка казала: »військо в сільських кожухах.« Значить, хто б вони не були — все таки наші люди — міркував я. Мої міркування перервало знов світло. Просто на мене сунуло залізниче авто з двома ясними лямпами. З нього висів сотник із червоними вилогами. Я представився йому назвав його капітаном. Це обурило його й він повчив мене, що він не капітан, а сотник. Що ж не дивниця, українських степенів я ще тоді не знав. Переговори началися й скінчилися тим, що я поїхав до Підволочиск і там наочно переконався, що був такий приказ Національної Ради у Львові, щоби без винятку розоружувати всіх. Як карний жовнір, я згодився і рано віддавав оружжа. Зайшло одначе таке, що залога двірця відбирала від моїх людий не лиш ерарне добро, але й приватну власність. Наслідком цього мій відділ відмовився послуху й таки з оружжам у руках силою передерся до Тернополя.

Тут справді варилося. Російські полонені, розоружені австрійці облягали команду й чекали нетерпеливо на поїзди. Робота кипіла. Пріла команда і з ніг валилася. Змарнілі, бліді лиця, пруги під очима, це сліди надмірної праці. Зате дух високо буяв. Лопотіли національні прапори. Всюди було видно українські написи. Весела й сумна пісня неслася. Українське військо їхало до бою. Слідна була орґанізація й сильна, тверда власть, що їй із національного свідомого почуття обовязку підчинилися всі і всьо.

Я не мав щастя видіти, як будився до життя мій рідний куток, та легко міг представити, що мусіло бути дуже величаво.

В Тернополі доходило до подібної картини, що на границі, та завдяки особистій знайомости сот. Дра. Гірняка удалося мені дістати вже український явний приказ і з ним рушили ми в напрямі Коломиї. Це одначе не обороняло мене. На кожній стації старалися мене розоружити, але мені все таки вдалося задержати збрую. Та це мало поганий вплив на моїх жовнірів. Зразу просилися вони домів, а там зникали, що й сліду не було по них. Дійшло до того, що доїжджаючи до Коломиї, я мав свою сотню й Буковинців.

Нарешті скінчився падолист, а з ним скінчилася моя одисея. Настала ніч. Небо очистилося. Показалися ясні зорі. Поїзд шумів, жовніри співали. І мені здавалося, що ввесь світ співає й тішиться.

Хиба дивниця? Ми ж зближалися до рідних сторін, до вільної рідні, до столиці Покуття-Коломиї!

— Гурррааа—а—а—а — гурррааа—а—а—а —! Най живе Коломия! — загриміло зі сильної груди жовнірів-Гуцулів. Свист — і поїзд станув.

На перроні ждали вже на нас. Скорострілі стояли готові, при них скорострільці, а там богато війська. Не дивниця. Коломия вспіла вже за той час виставити аж чотирі полки війська. Два полки піхоти — 24. п. п. ім. Дорошенка й 36. п. п. ім. Мазепи — та артилерійський полк і гуцульсько-козацький (кінний) полк ім. Федьковича.

Це остання стація й тут усіх розоружували, кому не відібрано збруї по инших двірцях.

Я вискочив і подався на перрон. Проти мене вийшов пор. Бабюк, мій товариш по полку.

— Гаразд Бабюк! — гукнув я.

— Сервус! —

Я хотів із ним говорити, та він перебив.

— Пожди! Не маю часу! Тут приїхав поїзд і мушу його розоружити! —

— Чекай! То я командант його! — засміявся я.

Він спочатку вірити не хотів, але потім і сам сміявся. Сейчас дав приказ своїм стрільцям відійти, перебрав від мене все майно й попросив у кімнату. Тут доперва насміялися ми доволі. В моїх руках була депеша з Підволочиск, що переходила від стації до стації й переслідувала мене ввесь час. Усе я в ній найшов — большевик, Мадяр, Поляк і ще богато инших енітетів. Не найшов тільки того, що дійсна правда була, що я Українець, родом із Покуття, з 24. австрійського п. п. (український 24. п. п. ім. Дорошенка) й що не дався розоружити.

Ще тої ночі був я в дома. У сні привиджувалася мені кара Національної Ради, котрої я ввесь час боявся.

На другий день рано зголосився я в Окружній Команді в Коломиї і дістав посвідку українського старшини, та приказ обняти стаційну команду в Гвіздци. Не думав навіть, що доведеться мені ще раз переходити Збруч і бачитися з тими людьми, що знали мене ще »Австрійцем«. Та це може колись ізгадаю.

* * *

Сьогодня — я чую — ні я виджу таки: Невільники встали, гордо піднесли чоло, формуються. Тут старшини, там стрілецтво. — В їх руках збруя. Ідуть. Земля дріжить. На Карпатах повіває синьо-жовтий стяг. Ревуть гармати. Клекотять скорострілі. Перед ними хмари чужих галок із вереском утікають. Утікає білий орел. Із крил капає червона кров.

»Хай живе Україна! Хай живе Народ! Хай живе український Президент!« гримить до синіх хмар. Паде город Льва. Наші прапори на Високому Замку, а лава суне далі й далі. Спинилися. Сян . . . . . Перемишль . . . . . Тихо.

* * *

А там — ось глянь! Мати хлопка — вдова витає сина-старшину.

— Ти сивий мій сину! — дивується вона. — А Йван? — Син мовчить і мати мовчить. По лиці капають сльози. Вона цілує його в голову, а він її в чорну руку.

Йозефів, падолист 1921.

Пор. Гр. Голинський.

УКРАЇНСЬКІ СЕЛЯНИ А РАДЯНСЬКА ВЛАДА НА УКРАЇНІ.

Як в 1920. р. наступали большевики на Україну, видав Троцький відозву, котрою зазначував, що Україна має бути самостійною радянською републикою з її урядом і військом, а червона армія має тільки помочи її прогнати Денікіна з України.

Та не так воно робилося як говорилося, не дозволено формувати українського війська - запоруки независимости кожної держави.

Червоні українські полки (таращанську дивізію і богунівські полки) сейчас після заключення перемирря з Поляками розформувано.

Всяку спробу формувати українські частини вважали большевики контрреволюційним ділом і таких, що мали такі наміри, висилали в центр Росії, або на кавказький фронт проти Грузії. Напр. кінні частини формувані зі селян з одеської, та миколаївської ґубернії в тому часі, як ґен. Вранґль наближався до Катеринослава, сейчас по зліквідованню Вранґліяди вислали большевики згадані частини на Кавказ проти Грузинів. Так теж хотіли зробити з »батьком Махном«. Та цей був із таких, що йдуть покоряти свобідний нарід.

Піший полк із Комнезамів (комітетів незаможних), який по словам Троцького мав стояти в Київі, та творити центр укр. червоної армії, сейчас по його сформуванню помандрував у червні 1921. р. цею самою дорогою, що й попередні частини — проти Грузії.

Була й команда на укр. мові в частинах у Київі і в Харкові. Випущено її навіть друком. Та вже по першому випуску змінено в частині в Харкові українську команду на московську. Лише в Київі мусіли й далі оставити укр. команду, бо в частинах творили більшість Галичани, які сейчас запротестували проти введення московської команди, якої вони не розуміли.

Всі уряди попадали в руки Москалів, а де по урядах остали Українці, то їм сейчас заборонено урядувати по українськи. Як Українці питали большевиків, чому вони це роблять, большевики ось як відповідали: »украйнський язик не понятний, нужно разґаваривать на общепонятном язике«.

Поволі дійшло до цього, що весною в 1920. р. в Одесі уважали за »Петлюровца«, або контрреволюціонера кожного, хто говорив по українськи й такого лиш ізза укр. розговорювання замикали в тюрму. Тим то пояснюється факт, що літом 1920. р. сиділо в одеських арештах 15.000 людий, з котрих 12% розстріляно.

Це сказав предсідатель Г. Чрезвичайки Дейч публично на зібранню, яке відбулося в Одесі в липні 1920. р. В часі занимання України проголошували московські большевики по селах, що не будуть брати від селян хліба задармо, а будуть за нього платити сіллю, господарським знаряддям і т. п. Та на словах лише скінчилося. Як забрали вже більшу частину хліба, сказали селянам, що не можна доставити селянам, ані соли, ані господарських знарядів, бо »розрушений транспорт«, себто залізниці не ходять як слід. Одначе кожний селянин знав, що не в транспорті діло, а в тому, що нема в Росії обіцяної соли, господарського знаряддя і пр. На нарікання й жалоби укр. селян, що їх граблять, задармо їм всьо відбирають, большевики відповідали: »А какже? Ти — хахол — за то получіл землю«?

Селянство на Україні завелося дуже в земельному питанню. В початках революції думав селянин-хлібороб, що до своєї землі він дістане ще кусень, за який він навіть згідний заплатити. Думав, буде більше землі — більше й хліба буде. Частину хліба, думав, продати, та заплатити цим подать державі, а другу частину, гадав, зужиткує на власні потреби. Словом мріяв через це богатіти. Ніколи він не міг собі уявити, що від нього заберуть увесь хліб, та що йому ледво останками виживлятися прийдеться.

Спершу відносилися селяни до радянської влади, хоч не зовсім симпатично, то все ж таки з зацікавленням. На мітінґах припадали їм до вподоби гарні, облесні слова добре платних аґітаторів, які дуже богато говорили про землю, та ще й про рівність і братерство всіх людий. Та скоро стали укр. селяни дивитися иншими очима на проповідану ідею рівности й братерства. Братерство мало бути по думці селянина таке відношення до других людий, яке є між двома добрими братами, а свободу і рівність розумів селянин так, що московські большевики не мали вмішуватися й пхати своїх пальців у внутрішнє життя української републики.

Та не так воно сталося. Большевики начали насилати з центра Росії Москалів на всі визначніші уряди на Україні, як н. пр. на ґуберніяльних, повітових і волосних комісарів. І так н. пр. Оксанівська і Підвисоцька волость в уманському повіті, далі ціла катеринославська ґуб. обсаджена всюди Москалями, з центра Росії, з виїмком одного посту, що обсаджений Українцем з Галичини і т. п.

Ті операції старої Росії, примінені до сучасної хвилі, бачить укр. селянин зовсім добре й це допікає його до живого. Він завдає собі питання: »Чому в мене забирають увесь хліб? Чому мені нічого не платять за мою тяжку працю на землі? Куди йде мій хліб? Хто його їсть? Чому в уряді не говорять до мене на рідній укр. мові, лише на тій самій, на якій говорили старі царські чиновники?«

Такі й подібні питання ставить собі укр. селянин, а не найшовши на них відповіди, бачить всю причину лиха в теперішній владі, яка проповідує лише гарні слова, а на ділі переводить що инше.

Його обурює факт, що він робить *панщину* тільки під иншою назвою — »*трудова повинність*«. — Н. пр. по селах як Текуча, Перегонівка, Верхнячка і и. заведено т. зв. »*Комунальне хозяйство*«. Таке хозяйство — це стара, по части відбудована економія, при якій оставлено половину землі. Корови, коні, та всяке господарське знаряддя позбирано від хозяїв. На хозяйство це призначено управителя (заведующого) з міста, бо це платна й дуже вигідна посада. На господарстві одначе управитель не розуміється й тому по кількох місяцях треба приділити всі корови знов селянам, які мусять підгодувати загибаючі корови. Поле цього хозяйства, оброблює сусідне село. А що за працю платити не хотять і не мають чим, то хлібороби мусять відбувати панщину й то кілька днів у тиждень. Це я бачив на власні очі в селі Перегонівці.

Як верне селянин із роботи до дому, застановляється над цим — коли були лучші часи? чи тоді, як він робив на поміщицькому полі коли хотів і за його працю йому платили, чи тепер, коли він мусить робити на комунальному хозяйстві стільки днів у тижні, скільки йому прикажуть, і за працю нічого не заплатять, та навіть не подякують.

Незвичайно, обурює селян і це, що большевики вмішуються ще і в релігійні справи. Н. пр. без дозволу »ревкому« (революційного комітету) священикові не вільно ні хоронити, ні хрестити, ні вінчати. А що в такому місті, як Умань, предсідателем ревкому звичайно є жид, то треба передовсім йому поклонитися, від нього принести посвідчення, а опісля доперва може священик хоронити, хрестити, або вінчати. На це замічають селяне: »Іще ключі від церкви віддати й уже настануть старі польські часи.«

А що на Україні й сьогодні нічого не вдієш без хабарів, то селяни місто одної курки, яку давніще по звичаю носили священикові за вінчання, несуть тепер дві — одну жидові з ревкому, другу попові.

Таке поведення з українськими селянами втворило їм очі й вони бачуть у большевицькій владі тільки свого гнобителя, та визискувача. —

Ще один примір поведення большевиків супроти селян на Україні.

В село Велику Тарнавку заїхала в червни 1920. р. кіннота Байлова. Заїжджають їздці до хозяїна на обійстя, зсідають із коний і заходять у хату, очивидно не всі, а лише командант полка ще здеким, із командного складу. Пущені самопас їхні коні пішли прямо на грядки й витолочили зовсім ярину в городі. Побачивши це хозяїн, що робив тоді в городі, підняв крик, та начав лаяти вістових, які стояли на подвіррю, а не доглянули коний. У відповідь на це мав хозяїн скоро попідбивані очі, »бо хахол мазніца — пада, щоб малчал і паслушал.« —

В такому виді пішов хозяїн жалітися »командірові«, та попав »із дощу під ринву«. Не то що »командір« не вкарав виновників, а ще наганьбив добре хозяїна й нарешті сказав: »А ви — хахли — не разґрабілі маєво і мущества, каторое було дороже твоєй »цибулі«? Другий раз хозяїн напевно не піде нікому жалітися.

(Хоч стаття ця писана в липні 1921. р. одначе вона не втратила вартости, бо подає вірну характеристику відношення укр. селян до московської большевицької влади. — Ред.)

ОПОВІСТКИ.

Видавництво Культурно-просвітного Кружка в таборі в Йозефові приготовляє видання великого календаря »Українського Скитальця« на рік 1923.

В тій цілі звертається з проханням до всіх приналежних до табора в Йозефові присилати спомини, оповідання, стихи й научні статі зі слідуючого обсягу:

I. Перші дні падолиста 1918. р. в Галичині.
II. Українсько-польський фронт у Галичині до переходу через Збруч.
III. Похід У. Г. А. на Київ.
IV. Періоди: *а)* денікінський, *б)* большевицький, *в)* петлюрівський.
V. Табори.
VI. Наукові статі з обсягу військовости.

Матеріяли зі знимками, головно з фронту, й шкіцами присилати найдальше до 31. липня с. р. Матеріяли, яких би не використалося в календари, передасться для зужиткування в »Українському Скитальці«, зглядно в історичному альманаху.

Видавництво К. П. К. сподіється, що всі розсіяні Скитальці, які дорожать традицією визвольних боїв українського народу, не схотять, щоби творча праця нашої Армії сходила безслідно, й тому радо відгукнуться на цей зазив, та пришлють свої праці на адресу: Редакція »Українського Скитальця«, ukr. tábor „D.“ v Josefově, Čechy.

ДОБРОВІЛЬНІ ДАТКИ.

На будову памятника в Німецькому Яблонному зложили в часі від 9. 3. до 19. 4. 1922. в чеських Коронах:

1. Робітничі відділи в: Терезині 500, Празі (сот. Федик) 200, Пільзні 100, Йозефові 54, Літомерицях 50, Граніці (Михайло Крупа) 43, Копницях 30.

2. За перепнсні листівки надіслали: Канадийський Червоний Хрест 489 (10 долярів), Аспельмаєр 120, чет. Дучемінський 111, стр. Гоба 100. Разом 1797. Усім жертводавцям щира подяка! В. Котович, мйр.

На фонд »Українського Скитальця« прислав о. Василь Гривнак, Simpton Pa., 5 долярів, що вимінені на чеські корони принесли касі 244 Кч. Слава й честь жертводавцеві! Його дар великий і дорогий для нас, бо крім матеріяльного піддержання »Українського Скитальця«, який ізза браку фондів не міг вийти в квітни с. р., дає доказ великого патріотизму американських Українців-еміґрантів, що вміють цінити традицію наших визвольних днів, та піддержують нас морально й матеріяльно.

На цілі К. П. К. чеський кап. Гавска зложив 10, а робітничий відділ у Тренчині 10.

Членські вкладки до К. П. К. прислали робітничі відділи в: Мост 200, Оломунці 77, Єндр. Градці 46, Турнові 46, Ружомберґу 50, Леопольдові 53, Студинці 36, Тиніцах 24, Берні (пор. Цурковський) 41, Празі 12, Рудольфові 6, М. Болеславі 3, й Хомутові 9.

ОГОЛОШЕННЯ.

Родина Миколи Швеця, родом із Прошової, повіт Тернопіль, що пропав десь без вісти підчас українсько-польської війни, обіцяла дати 10 долярів тому, хто подасть про згаданого точні вісти, або його адресу.

Інформатори подадуть вісти на адресу: „Самопоміч“ в укр. військ. таборі в Йозефові, Чехи.

Друкарня Братів Штіпель, тов. з об. пор., Ліберець.